

Eindevaluatie project
preventie criminaliteit
Maastricht Randwyck

Amsterdam, Maastricht juli 1991
Rijksuniversiteit Limburg
Drs. J. Beckers en Dr. G. v.d. Heuvel
Van Dijk, Van Soomeren en Partners
Drs. H.J. Korthals Altes en Drs. A.G. van Dijk

Inhoudsopgave

	Pagina:
1 Inleiding	1
1.1 Voorgeschiedenis	1
1.2 Doelstellingen project Randwyck	2
1.3 Onderzoeksmethoden	3
1.4 Leeswijzer	4
2 Inkadering van het project	5
2.1 De rol van begeleidingscommissie	5
2.2 De inkadering van het project binnen bestuurlijke preventie	6
2.3 Conclusies	8
3 Preventie in de ontwerpfase	9
3.1 Beknopte beschrijving van de plangeschiedenis	10
3.2 Activiteiten	11
3.3 Evaluatie van de aanpak	15
3.4 Conclusies	23
4 Beheer en criminaliteitspreventie	27
4.1 Inleiding	27
4.2 Overlegvormen, doelstellingen en belangrijkste activiteiten	27
4.3 Onderhoud en toezicht	40
4.4 Evaluatie beheer- en criminaliteitspreventie	43
4.5 Conclusies	47
5 Samenvattende conclusies en aanbevelingen	53
5.1 De invulling van het project	53
5.2 De resultaten van het project	54
5.3 Aanbevelingen	58

1 Inleiding

1.1 Voorgeschiedenis

Initiatief vanuit de wijk

Hoewel het vaker is voorgekomen dat het initiatief van bestuurlijke preventieprojecten in het kader van samenleving en criminaliteit niet bij het bestuur ligt, is er waarschijnlijk maar één project waar een Ziekenhuis aan de wieg van een project heeft gestaan.

Dit is het project in Randwyck; een wijk die vanaf het begin van de tachtiger jaren ontgonnen wordt en waar sinds het midden van dat zelfde decennium ook de nieuwbouw van het Academisch Ziekenhuis van Maastricht (AZM) aan het verrijzen is.

Binnen de civiele dienst van het ziekenhuis stelt men zichzelf eind 1986 de vraag op welke wijze ervoor gezorgd kan worden dat de nieuwe behuizing van het ziekenhuis minder criminaliteitsgevoelig wordt dan de oude in het centrum van de stad. Men neemt contact op met de sectie criminologie van de Maastrichtse Universiteit. Dit contact leidt tot het plan om een project uit te werken, dat subsidiabel zou zijn in het kader van 'samenleving en criminaliteit'. Daartoe zou de preventieve inspanning niet tot het ziekenhuis beperkt moeten blijven, maar de gehele wijk Randwyck moeten omvatten. Juist omdat in deze wijk behalve het ziekenhuis tal van andere woon- en werkfuncties in ontwikkeling zijn, acht men Randwyck een vruchtbare bodem voor een dergelijk omvattend preventieproject.

De genoemde initiatiefnemers komen terecht bij de voorzitter van de Werkgroep Stedebouwkundige Uitwerking Randwyck. Deze gemeentelijke werkgroep is verantwoordelijk voor de stedebouwkundige ontwikkeling van Randwyck. De voorzitter is zeer geïnteresseerd, maar heeft nog nooit van bestuurlijke preventie en subsidiemogelijkheden gehoord.

Na deze ervaringen vindt terugkoppeling met de directeur van het ziekenhuis plaats en dit resulteert in een brief aan B en W waarin het idee wordt geopperd om voor Randwyck een subsidie-aanvraag in te dienen.

Initiatief vanuit de gemeente

Ongeveer gelijktijdig worden binnen de gemeente de eerste prille aanzetten gegeven om 'iets' met bestuurlijke preventie te doen. Binnen de Dienst Welzijn bevindt een kleine commissie zich in een oriënterende fase.

Men heeft zelf weinig tot geen ervaring op dit gebied, maar constateert dat er elders al flink aan de weg wordt getimmerd. Na het verschijnen van Samenleving en Criminaliteit, dat hun ideeën handen en voeten gaf, trok het groepje op basis van coöptatie enkele geïnteresseerde ambtenaren van nog niet vertegenwoordigde diensten aan en ging voort onder de naam Coördinatiegroep Bestuurlijke Preventie. Alras bleek de behoefte aan wetenschappelijke expertise; er werd met vrucht een beroep gedaan op een wetenschappelijk medewerker van Maastrichts 'eigen' Rijksuniversiteit Limburg, een criminoloog. Deze, op zijn beurt, introduceerde een gepensioneerd commissaris van de Heerlense gemeentepolitie, ook criminoloog. Kort daarna is de oprichting van de coördinatiegroep veel voorkomende criminaliteit onder voorzitterschap van de eerste beleidsmedewerker van de Dienst Welzijn een feit. In deze coördinatiegroep wordt naast verschillende gemeentelijke diensten ook door de Gemeentepolitie Maastricht zitting genomen.

Het verzoek van het ziekenhuis aan B & W komt bij deze coördinatiegroep terecht.

Om te komen tot het beoogde subsidieabele projectvoorstel gaat de coördinatiegroep op zoek naar organisaties, die reeds ervaring hebben op het gebied van gebouwde omgeving en criminaliteit. Men komt terecht bij Van Dijk, Van Soomer en partners uit Amsterdam.

Enkele weken later vindt er in Maastricht een bijeenkomst plaats van (de belangrijkste) betrokkenen (de medewerker van het AZM, de voorzitter en politievertegenwoordiger van de coördinatiegroep veel voorkomende criminaliteit, de wetenschappelijk medewerker van de Universiteit en twee medewerkers van Van Dijk, Van Soomer en Partners) en er wordt besloten dat men gezamenlijk een concept subsidie-aanvraag zal opstellen. Dit concept wordt voorjaar 1987 door de gemeente Maastricht overgenomen en doorgezonden naar de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie. Enkele maanden later wordt de aanvraag gehonoreerd.

1.2 Doelstellingen project Randwyck

In de subsidie-aanvraag voor het Randwyck-project worden de volgende doelstellingen genoemd:

- 1 Randwyck moet in planologisch en bouwkundig opzicht een zo veilig mogelijk wijk worden (kortweg: 'veilig ontwerp').
- 2 Het ontwikkelen van een wijze van beheer van de verschillende gebouwen en de wijk als geheel waarin zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met criminaliteitspreventie (kortweg: 'veilig beheer').
- 3 Het verkrijgen van inzicht in het proces waardoor preventiebelangen worden ingebouwd tijdens de verschillende fasen van ontwerp, bouw en beheer (kortweg: 'inzicht proces').

Doelstelling één en twee zijn te typeren als actie-onderzoek, terwijl doelstelling drie voornamelijk evaluerend van aard is.

De uitvoering van beide soorten onderzoek ligt volledig bij de Rijksuniversiteit Limburg en Van Dijk, Van Soomer en Partners. In de notitie 'Opzet voor onderzoek en advisering inzake criminaliteitspreventie Randwyck' worden de taken voor deze beide instellingen als volgt omschreven:

- het opstarten en inhoudelijk begeleiden van een 'gebruikersoverleg' voor Randwyck. Uiteindelijk moet dit resulteren in een aantal 'blauwdrukken' voor het beheer van de afzonderlijke gebouwen alsmede voor Randwyck als geheel;
- het geven van adviezen op het gebied van gebouwde omgeving en criminaliteit, die vooral ingebracht worden via de gemeentelijke Werkgroep Stedebouwkundige Uitwerking (WSU);
- het opstarten van een criminaliteitsregistratie voor Randwyck en het analyseren van de te verzamelen gegevens;
- het uitvoeren van deelonderzoeken (risico-analyses) om te kunnen bepalen welke preventieve maatregelen in welke specifieke situaties het meest in aanmerking komen;
- het beschrijven van het proces waardoor preventie belangen worden ingebouwd tijdens de verschillende fasen van ontwerp, bouw en beheer;
- nagaan op welke wijze de kennis die wordt opgedaan in Randwyck ook elders in Maastricht toepasbaar is;
- het opstellen van onderzoeksplannen, voortgangsrapportages en eindrapportage.

1.3 Onderzoeksmethoden

In deze eindrapportage van het begeleidend onderzoek wordt nagegaan in hoeverre de doelstellingen zijn gerealiseerd: het betreft met andere woorden de eindevaluatie van het project. Daarvoor is in de loop van het onderzoek gebruik gemaakt van de volgende onderzoeksmethoden:

- 1 Participatie aan verschillende vormen van overleg over Randwyck. De ervaringen die daarbij zijn opgedaan, zijn door één van de onderzoekers (degene die bij vrijwel alle vergaderingen en andere vormen van overleg aanwezig is) opgetekend in een **dagboek**.
- 2 Analyse van **schriftelijk materiaal** (notities, brieven, etc.), dat op het project betrekking heeft.
- 3 **Interviews** met gebruikers van Randwyck en een aantal voor Randwyck belangrijke gemeentelijke functionarissen.
Er zijn twee interviewrondes gehouden. De eerste ronde in de periode januari tot en met maart 1988. Deze interviews zijn gebruikt als hulpmiddel bij het vinden van een geschikte vorm voor het gebruikersoverleg¹ en als informatiebron voor het opstellen van de 'Tussentijdse procesevaluatie van het bestuurlijk Criminaliteitspreventieproject Randwyck Maastricht'.
De tweede ronde heeft eind 1990 plaatsgevonden; de resultaten hiervoor zijn vanzelfsprekend juist voor deze eindrapportage gebruikt.
- 4 Analyse van **gegevens van de politie** over de ontwikkeling van de criminaliteit.
Deze gegevens zijn vooral van nut geweest voor de voortgang van het gebruikersoverleg. Voor de evaluatie van het project spelen de politiecijfers een ondergeschikte rol.

Onderzoeksvragen

De eerste doelstelling van het project ('veilig ontwerp') leidt tot de vraag in hoeverre Randwyck in planologisch en bouwkundig opzet een zo veilig mogelijke wijk is geworden. Bij de beantwoording van deze vraag is in hoofdzaak gebruik gemaakt van schriftelijk materiaal en interviews. Dagboekmateriaal is hier minder geschikt omdat het ten dele gaat om de beoordeling van de adviserende rol die door een van de onderzoekers zelf is vervuld: het oordeel daarover kan beter aan anderen worden overgelaten dan aan de onderzoekers zelf.

De tweede doelstelling van het project ('veilig beheer') leidt tot de vraag in hoeverre er in Randwyck een wijze van beheer is ontwikkeld waarmee zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met criminaliteitspreventie. Bij de beantwoording van deze vraag is van alle hierboven genoemde informatiebronnen gebruik gemaakt.

De derde doelstelling van het project ('inzicht proces') resulteert in de onderzoeksvraag: welke bevorderende en belemmerende factoren spelen een rol bij het inbouwen van preventiebelangen tijdens ontwerp, bouw en beheer in hoeverre zijn de belemmerende factoren door het project opgeheven en de bevorderende factoren gestimuleerd?

¹ Met het oog hierop hebben de onderzoekers de rapportage "Randwijckers doen 't samen" uitgebracht (Maastricht/Amsterdam, 1989).

Bij de beantwoording van deze vragen vormen dagboek- en interviewmateriaal de belangrijkste informatiebron.

Tenslotte moet worden opgemerkt dat bewust **niet** gekozen is voor de vraag in hoeverre het project de ontwikkeling van de criminaliteit heeft beïnvloed.

- In de eerste plaats kan alleen worden vastgesteld hoe de criminaliteit binnen de wijk zich mede onder invloed van het uitgevoerde project voor Randwyck heeft ontwikkeld. Er kan echter niet worden bepaald hoe de criminaliteit zich ontwikkeld zou hebben als het project niet zou hebben plaatsgevonden. Vergelijking met een ander zogenaamd controlegebied (waar geen project is uitgevoerd) biedt hier geen uitkomst: er is in Nederland geen wijk te vinden die qua functiemenging en ontwikkelingsfase vergelijkbaar is met Randwyck.
- In de tweede plaats is het voor de meeste afzonderlijke maatregelen ook niet mogelijk om effecten vast te stellen. Zo hebben bijvoorbeeld de adviezen die zijn uitgebracht in het kader van de planontwikkeling van Randwyck betrekking op gebouwen en andere inrichtingselementen die nog gebouwd c.q. aangelegd moeten worden. Er kan dus geen voormeting worden gehouden, waarbij het criminaliteitsniveau voor de uitvoering van maatregelen wordt vastgesteld.

1.4 Leeswijzer

Deze eindrapportage is als volgt opgebouwd.

- In hoofdstuk 2 wordt eerst een beeld geschetst van de rol van de begeleidingscommissie en van de relatie van het project tot het beleid dat de gemeente Maastricht sinds 1987 op het gebied van bestuurlijke criminaliteitspreventie heeft gevoerd. Dit vormt achtergrondinformatie, die voor een goed begrip van de ontwikkeling van het project van belang is.
- In hoofdstuk 3 staat de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag ('veilig ontwerp') centraal. Na een korte beschrijving van de plangeschiedenis van Randwyck, volgt een overzicht van de advisering die in het kader van de planontwikkeling van Randwyck heeft plaatsgevonden. Tot slot van dit hoofdstuk wordt nagegaan welke resultaten deze activiteiten hebben opgeleverd.
- In hoofdstuk 4 komt de tweede onderzoeksvraag ('veilig beheer') aan de orde. Eerst wordt een beschrijving gegeven van de rol van het gebruikersoverleg en aan dit overleg verbonden commissies. Vervolgens wordt nagegaan in hoeverre de activiteiten die vanuit het gebruikersoverleg en daaraan verbonden commissies zijn geïnitieerd, hebben bijgedragen aan een wijze van beheer waarmee zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met criminaliteitspreventie.
- In hoofdstuk 5 wordt expliciet ingegaan op de derde onderzoeksvraag ('inzicht proces'; overigens krijgt deze vraag in de hoofdstukken 3 en 4 op een meer impliciete wijze aandacht). Tevens worden aanbevelingen gedaan, waarbij een onderscheid wordt gemaakt naar Randwyck, Maastricht als geheel en andere gemeenten.

Tot slot kan worden aangetekend dat deze eindrapportage voortbouwt op de tussentijdse procesevaluatie, die april 1989 is verschenen. Dit onderzoeksrapport vormt de evaluatie van de eerste helft van het Randwyck-project (de periode vanaf medio 1987 tot en met begin 1989). Vandaar dat in deze eindrapportage de nadruk ligt op de evaluatie van de tweede helft van het project (vanaf begin 1989 tot en met eind 1990).

2 Inkadering van het project

2.1 De rol van de begeleidingscommissie

Samenstelling

Kort na de start is een begeleidingscommissie samengesteld, die bestaat uit de Burgemeester van Maastricht (voorzitter), de projectleider van Randwyck, de voorzitter van de coördinatiecommissie veelvoorkomende criminaliteit, een vertegenwoordiger van de Gemeentepolitie Maastricht, en twee waarnemers van de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie van de Ministeries van Binnenlandse Zaken en Justitie. Ook de onderzoekers zijn bij de vergadering aanwezig. De samenstelling is gedurende het project vrij stabiel gebleken. Alleen is de secretaris in de loop van 1990 in de VUT gegaan en is in praktijk de Stuurgroep door één waarnemer vertegenwoordigd.

Aantal en inhoud vergaderingen

Oorspronkelijk is het de bedoeling dat de begeleidingscommissie ongeveer eens per kwartaal vergadert. In de beginfase van het project is dit ook inderdaad het geval. In de periode november 1987 tot en met april 1988 wordt drie keer vergaderd; daarna wordt de frequentie duidelijk minder. In totaal vinden er nog 5 vergaderingen plaats; november 1988, april 1989, november 1989, februari 1990 en april 1991.

Er bestaat een duidelijke relatie tussen de frequentie en de inhoud van de vergaderingen. In het eerste halfjaar wordt tijdens de vergadering veel aandacht geschonken aan de opzet van het project en dan met name de procesmatige kant. Vooral de wijze waarop door de onderzoekers vorm moet worden gegeven aan het gebruikersoverleg is een belangrijk gespreksthema. Opvallend genoeg komt de rol die gemeente en politie bij dit gebruikersoverleg kunnen spelen nauwelijks aan de orde. Alleen in de vergadering van januari 1988 wordt vastgesteld dat de projectleider de gemeente op het gebruikersoverleg zal vertegenwoordigen.

Tevens wordt op de tweede tot en met de vierde vergadering veel aandacht besteed aan de wijze waarop met de preventie-advisering door de onderzoekers dient te worden omgegaan binnen de gemeente.

Een derde belangrijk aandachtspunt vormt de registratie van criminaliteit voor de gemeente Maastricht als geheel. Dit is des te opvallender omdat dit onderwerp in feite veel eerder thuis hoort in de coördinatiecommissie veelvoorkomende criminaliteit.

In de vijfde vergadering (april 1989) staat (voor het eerst) de onderzoekskant van het project centraal. Aanleiding vormt de tussentijdse procesevaluatie. Naar aanleiding van deze rapportage wordt overigens weer vooral ingegaan op het functioneren van het gebruikersoverleg. Van de zijde van de onderzoekers wordt gesteld dat zij in feite veel 'oneigenlijk' werk hebben gedaan, met name het secretariaatswerk voor het gebruikersoverleg en daaraan verbonden commissies.evens wijzen zij op het gevaar dat de resultaten die ten aanzien van het gebruikersoverleg zijn geboekt zullen inzakken als de gemeente en politie niet meer inspanningen richting gebruikersoverleg gaan ontplooien. Naar

aanleiding van deze rapportage wordt ook voor het eerst gesproken over het beveiligingsplan (surveillance in de wijk door een beveiligingsbedrijf gefinancierd door de gebruikers).

Op de vergadering die een halfjaar later (november 1990) wordt gehouden, staat de toekomst van het beveiligingsplan centraal. Mede dankzij een interventie van de burgemeester (die het GAB bij het beveiligingsplan inschakelt) wordt de impasse doorbroken waarin dit plan terecht was gekomen.

Daarnaast komen twee punten aan de orde, die betrekking hebben op de inkadering van het project in het bestuurlijke preventiebeleid.

- In de eerste plaats wordt afgesproken dat de door de onderzoekers opgestelde plannen voor een procedure voor het toetsen van bouwplannen (in de gehele gemeente Maastricht) op veiligheidsaspecten en een cursus op dit gebied ter goedkeuring aan B en W zullen worden voorgelegd. Beide voorstellen blijken overigens later binnen het ambtelijk apparaat op weerstand te stuiten en worden afgewezen.
- In de tweede plaats wordt geconstateerd dat zowel binnen het project Randwyck als in het algemeen ten aanzien van bestuurlijke preventie een tekort aan ondersteuning vanuit de gemeente wordt ervaren. De burgemeester geeft aan dat dit mede verband houdt met de reorganisatie die binnen de gemeente plaatsvindt en dat er begin 1990 voorstellen zullen liggen hoe binnen de vernieuwde organisatie een gecoördineerde aanpak van bestuurlijke preventie gerealiseerd zal worden.

De vergadering die in februari 1990 wordt gehouden is nagenoeg geheel aan het beveiligingsplan gewijd. Daarna komt de begeleidingscommissie meer dan een jaar niet meer bijeen. Gelet op het belang dat in de begeleidingscommissie wordt gelegd op de procesgang is dit ook logisch: er doen zich geen verdere hobbels voor op het pad van de voorbereiding van het beveiligingsplan. Bovendien concentreren de onderzoekers zich na de officiële start van het beveiligingsplan (september 1990) op het schrijven van de eindrapportage. Aangezien het concept daarvan in maart 1991 gereed komt, is het ook niet noodzakelijk om eerder bijeen te komen.

2.2 De inkadering van het project binnen bestuurlijke preventie

De in de inleiding weergegeven ontstaansgeschiedenis geeft duidelijk aan dat bij de start van het Randwyck-project bestuurlijke preventie in de gemeente Maastricht nog in de kinderschoenen staat.

Tegen die achtergrond is het niet verwonderlijk dat er zowel binnen het ambtelijk apparaat als bij de politiek enige teleurstelling bestaat over het feit dat de subsidie die van de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie wordt verkregen niet voor concrete preventiemaatregelen maar voor advisering en onderzoek moet worden aangewend.

Als echter duidelijk is dat aan de bestemming van de subsidiegelden niet valt te tornen, wordt het project toch zeer serieus genomen.

Voor de begeleiding van het project wordt een werkgroep geformeerd, die weliswaar onder de coördinatiecommissie veelvoorkomende criminaliteit ressorteert, maar die een zwaardere samenstelling heeft dan de coördinatiecommissie. Een verklaring voor de zwaardere samenstelling van de werkgroep is dat er aan het Randwyck-project meer politiek belang wordt gehecht dan aan bestuurlijke preventie in zijn algemeenheid.

De ontwikkeling van Randwyck wordt van grote betekenis geacht voor de 'Eurregionale' functie van Maastricht. Met het oog hierop is het ook belangrijk dat Randwyck een 'fijne en veilige' wijk wordt.

In de jaren die volgen, blijft bestuurlijke preventie binnen de gemeente een stiefkindje dat de kinderschoenen maar niet wil ontgroeien.

In een vergadering eind 1988 van de coördinatiecommissie wordt duidelijk dat er vanuit de diverse werkgroepen niet of nauwelijks projecten zijn opgestart, met uitzondering van het Haltbureau en het project Randwyck².

Als belangrijkste knelpunten worden genoemd: het gebrek aan financiële middelen en de onduidelijkheid over wie nu precies verantwoordelijk is voor het bestuurlijk preventiebeleid.

De coördinatiegroep doet begin 1989 een notitie aan B en W toekomen waarin ondermeer wordt verzocht om:

- "1 uit te spreken dat de zorg voor de aanpak van veelvoorkomende criminaliteit primair een aangelegenheid is van het bestuur;
- 2 de coördinatiegroep een duidelijke plaats te geven in de beleidsvoorbereiding met een rechtstreekse lijn naar het bestuur".

In 1989 verkeren gemeente en politie echter in een reorganisatieproces en verandert de situatie voor wat betreft bestuurlijke preventie maar weinig: Halt en Randwyck blijven de enige wapenfeiten.

Een positief punt is evenwel dat de belangstelling van B en W duidelijk is toegenomen.

In de eerste plaats blijkt dit uit het feit dat criminaliteitspreventie is opgenomen in de 'hoofdpunten van beleid' (deze hoofdpunten worden periodiek getoetst). Daarnaast gaat eind 1989 op verzoek van het managementteam het gemeentelijk Bureau Management Ondersteuning zich over de problematiek buigen. Dit leidt voorjaar 1990 tot een notitie veelvoorkomende criminaliteit, waarin antwoord wordt gegeven op de volgende vragen:

- In welke mate en op welke wijze hebben gemeentelijke organisatieonderdelen te maken met veelvoorkomende criminaliteit en hoe wordt met deze problematiek omgegaan?
- Wat is het beleid van de gemeente in de afgelopen jaren geweest en met welke resultaten?
- Hoe wordt in andere gemeenten omgegaan met bestrijding van veelvoorkomende criminaliteit?
- Welke projecten en maatregelen kunnen op korte termijn worden ondernomen en welke suggesties kunnen worden gedaan ten aanzien van de organisatorische opzet?

De bedoeling is dat het managementteam op basis van deze notitie een advies zal uitbrengen aan het college van B en W.

Voordat dit plaatsvindt, doet in Nederland echter een nieuw fenomeen zijn/haar intrede: de Sociale Vernieuwing. Ook Maastricht geraakt in de ban van dit containerbegrip, waar veel preventieve maatregelen moeiteloos in te vangen zijn. Vanzelfsprekend heeft dit weer consequenties voor de wijze waarop bestuurlijke preventie in de organisatiestructuur moet worden ondergebracht. Het gevolg is dat eind 1990, als de onderzoekers hun projectactiviteiten vol-

2 Door een van de leden wordt Randwyck zelfs opgevoerd als het heldere lichtpunt in de duisternis, zoals blijkt uit het volgende citaat uit de notulen van de vergadering: "De heer Daniëls (de stedenbouwkundige van de gemeente die een belangrijke rol speelt bij de ontwikkeling van Randwyck - de auteurs), geeft als positief voorbeeld - tegenover onze negatieve ervaringen met betrekking tot preventie - dat bij het Randwyck-project sluipend, vrijwel onopvallend zelfs, tonnen worden vrijgemaakt voor technische realisaties, die preventief zijn"

tooid hebben, er ten aanzien van de inbedding van bestuurlijke preventie nog steeds geen definitieve besluitvorming heeft plaatsgevonden.

2.3 Conclusies

Op grond van het voorgaande kunnen de volgende conclusies worden getrokken over de relatie tussen het Randwyck-project en het bredere bestuurlijke preventiebeleid van de gemeente Maastricht.

- Bij de start van het Randwyck-project staat bestuurlijke preventie in de gemeente Maastricht nog in haar kinderschoenen. Het belang wat door het bestuur aan het project wordt toegekend, komt daarom waarschijnlijk niet zo zeer voort uit een groot belang wat generaal aan bestuurlijke preventie wordt toegekend, maar veel eerder uit het belang dat wordt toegekend aan de ontwikkeling van Randwyck als een wijk die de Eurregionale functie van Maastricht kan versterken.
- Het draagvlak voor bestuurlijke preventie is bij de start van het project zowel binnen het gemeentelijk apparaat als bij het bestuur nog vrij gering. Tegen deze achtergrond en vanwege het feit dat de ter beschikking gestelde subsidie niet bedoeld is voor het treffen van preventieve maatregelen is het logisch dat van gemeentezijde het project meer gestuurd wordt in de richting van projectontwikkeling (daar is immers geen ambtelijke capaciteit voor) dan in de richting van onderzoek.
- Het ontbreken van een goede organisatiestructuur voor bestuurlijke preventie in combinatie met het in aanvang geringe draagvlak voor bestuurlijke preventie heeft als consequentie dat in het kader van het project door de onderzoekers moet worden getracht dit draagvlak (met name binnen de ambtelijke organisatie) te vergroten.
- Het draagvlak voor bestuurlijke preventie is mede door het Randwyck-project de laatste twee jaar groter geworden; door de sociale vernieuwingsgolf is echter de organisatorische inkadering van bestuurlijke preventie eind 1990 nog steeds niet geregeld.

3 Preventie in de ontwerpfase

Inleiding

Dit hoofdstuk gaat over de activiteiten die in het kader van de eerste doelstelling ('veilig ontwerp') zijn ondernomen. Letterlijk luidt die doelstelling: van Randwyck een planologisch en stedenbouwkundig zo veilig mogelijke wijk maken. Daartoe wordt bij de start van het project (oktober 1987) besloten dat de onderzoekers in de rol van veiligheidsadviseurs actief betrokken zullen worden in het planproces voor het gebied Randwyck. De onderzoekers krijgen daartoe een plaats in het bestaande ambtelijke kader dat het planproces voor Randwyck stuurt en begeleidt; dit heet voluit: Werkgroep Stedenbouwkundige Uitwerking Randwyck (kortweg: WSU)³. Op die wijze zijn directe sturingsmogelijkheden van de onderzoekers gewaarborgd. Bovendien vormt het ambtelijk kader een platform voor de bepaling van eventuele verdere stappen (dus buiten het ambtelijk kader, bijvoorbeeld actie naar opdrachtgevers en architecten).

In de 'tussentijdse procesevaluatie' van het project preventie criminaliteit Randwyck is een uitvoerige beschrijving gegeven van de activiteiten die de onderzoekers in de WSU hebben ontplooid. Er is daarom voor gekozen, in de voorliggende eindrapportage de activiteiten binnen de WSU beknopt te beschrijven en meer aandacht te geven aan de activiteiten die ná het verschijnen van de tussentijdse procesevaluatie ontplooid zijn.

In dit hoofdstuk treft men achtereenvolgens aan:

- een beknopte beschrijving van de plangeschiedenis en stedenbouwkundige uitgangssituatie, om het karakter te schetsen van het onderzoeksgebied;
- een beschrijving van de ontplooidde activiteiten en overige in het kader van de planvorming relevante ontwikkelingen; deze beschrijving is zo neutraal mogelijk gehouden;
- een evaluatie van de aanpak; daarbij passeren de activiteiten nogmaals de revue, maar worden nu voorzien van een waarde-oordeel;
- conclusies en aanbevelingen.

Voor het schrijven van dit hoofdstuk zijn de volgende bronnen gebruikt:

- notulen WSU;
- notulen Stuurgroep Ontwerp & Veiligheid;
- criminaliteitscijfers afkomstig van de Gemeentepolitie.
- evaluatie-interviews met betrokkenen (gehouden september-oktober 1990).

De volgende betrokkenen zijn ten behoeve van deze evaluatie geïnterviewd:

- directie stadsontwikkeling;
- voormalig voorzitter WSU;
- projectleider Randwyck;
- ontwerper bij stadsontwikkeling.

³ De WSU heeft op dat moment een informele status. In 1986 is er binnen de gemeentelijke sector ruimtelijke ordening een reorganisatie doorgevoerd, waarbij projectmatige werkgroepen opgeheven worden. Men koos er om praktische redenen voor om de WSU Randwyck (als enige) te laten voortbestaan, zij het nu met informele status.

3.1 Beknopte beschrijving van de plangeschiedenis

Als de onderzoekers in oktober 1987 in het planontwikkelingsbootje stappen, is Randwyck al lang geen landelijk gebied meer waar koeien nietsvermoedend grazen en korenhalmen wuiven in de wind.

Eind jaren zestig wordt al met de planontwikkeling begonnen. Met name de pas gestichte universiteit (die hoog gespannen groeiverwachtingen heeft) lonkt naar dit gebied, dat relatief dicht bij de stad en bovendien aan een spoorlijn ligt.

Onder andere het Academisch Ziekenhuis en de Medische Faculteit zouden hier een plek kunnen krijgen.

Halverwege de jaren zeventig komt er een andere grote initiatiefnemer op de proppen, die zijn oog heeft laten vallen op Randwyck: de exploitant van beurs- en congreshallen uit Valkenburg. Deze krijgt een tijdelijke plek aan de Maas, maar moet binnen 10 jaar verhuizen naar Randwyck.

In 1977 wordt door de gemeente Maastricht de doelstellingennota Randwyck geschreven, tevens de eerste officiële gemeentelijke bron voor het schrijven van deze plangeschiedenis. Hierin wordt ervoor gepleit om het gebied grotendeels een economische bestemming te geven: universiteit, ziekenhuis, congrescentrum en andere bedrijven. Aansluitend hierop kan een woongebied komen als uitbreiding van de dorpskern Heugem. Er is in de doelstellingennota dus sprake van scheiding tussen grootschalige economische functies en kleinschalige woonfuncties.

In het bestemmingsplan Randwyck Noord (dat rond 1980 in elkaar gezet wordt) ligt dit anders: er wordt geopteerd voor een menging van woonfuncties en economische functies in hoge dichtheid, geïnspireerd op de principes van Louvain La Neuve. Om de voorgestelde hoge dichtheid te halen wordt in het bestemmingsplan dubbel grondgebruik voorgeschreven (50% overdekt parkeren). Deze regeling is bedoeld om een stelsel van opgetilde straten te doen ontstaan, dat wil zeggen auto's op het maaiveld en langzaam verkeer over een straat die ca. 3 meter boven maaiveld ligt. De aanzet hiertoe is te vinden bij het PLEM-kantoor in de westhoek, maar tot een doorgaand stelsel is het nooit gekomen.

Het congrescentrum met daarop aansluitend expositiehal, hotel en kantoren wordt in 1985-1988 gebouwd (het is vrijwel klaar op het moment dat de onderzoekers gaan meedraaien).

Iets anders ligt dat bij het Academisch Ziekenhuis: de romp staat er in 1987 al, maar de afbouw neemt geruime tijd in beslag. Het ziekenhuis is pas aan het eind van de projectperiode (1990/1991) geopend. Het AZM is dus gedurende de gehele projectperiode een bouwplaats gebleven, terwijl het congrescentrum in 1988 al is gaan draaien.

Ook vrijwel afgebouwd op het moment dat de onderzoekers instappen is een vrij kleine, afgebakende buurt met laagbouwoningen in de zuidwest hoek.

Ook het station (Maastricht Randwyck) is dan net in gebruik.

In de projectperiode is er volop bouwactiviteit geweest in het middengebied, waar een reeks grote bouwblokken tot stand komt met deels gestapelde woningen en parkeerplaatsen op het binnenterrein. De ontwerpfasen van deze bouwblokken is in oktober 1987 echter al afgesloten. Voor de rest liggen de in 1987-1990 ontwikkelde percelen verspreid over het gebied:

- RVB (bij het station);
- De Limburger (noordkant);
- Openbare Basisschool (zuidkant);
- Sporthal (zuidkant);
- Medische faculteit (achter het AZM);
- Autoparc (Randwyck Zuid);

- Uitbreiding Handelscentrum (naast RVB);
- Wooncomplexen van St. Servatius (middengebied).

Sommige van deze projecten zijn inmiddels (begin 1991) opgeleverd, bij andere moet de eerste paal nog de grond in (de snelheid van de procesgang verschilt sterk per project).

Qua karakter is Randwyck met geen enkele andere wijk in Nederland te vergelijken, door de grote verschillen in schaal, functie, vormgeving en materiaalgebruik die in Randwyck aanwezig zijn. De wijk maakt daardoor een bonte indruk, waarin de zeer grote gebouwen (congrescentrum en ziekenhuis) sterk domineren. Daarnaast vallen de nog braakliggende terreinen op, die ervoor zorgen dat de gebouwen nog de indruk van losstaande objecten wekken. Bij de braakliggende terreinen gaat het enerzijds om kleinere, verspreid in de wijk tussen de gebouwen gelegen kavels in gemeentelijk en anderzijds om een groot terrein in het bezit van het Rijk, dat bestemd is voor onderwijsdoeleinden.

3.2 Activiteiten

Veruit de meeste energie is gestoken in het meedraaien en adviseren in de WSU (Werkgroep Stedebouwkundige Uitwerking Randwyck). Deze activiteiten zijn echter in de tussentijdse procesevaluatie al uitvoerig beschreven. Daarom worden deze activiteiten in voorliggende eindevaluatie slechts beknopt behandeld.

Werkgroep Stedebouwkundige Uitwerking

In deze werkgroep hebben zitting:

- projectleider Randwyck
- stedebouwkundigen
- afdeling verkeer
- afdeling groen
- onderzoekers
- secretariaat

De werkgroep komt regelmatig bij elkaar, gemiddeld één maal per twee à drie weken. Alle projectonderdelen die in de planningsprocedure zitten vormen een vast agendapunt. Een onderdeel wordt pas van de agenda afgevoerd wanneer de procedure afgerond is. Op die wijze wordt gewaarborgd dat alle deelnemers op de hoogte zijn van de meest recente ontwikkelingen rond elk projectonderdeel. Elke vergadering komen er nieuwe tekeningen op tafel van één of meer projectonderdelen. Dat kan een bouwplan zijn, een verkavelingschets of een inrichtingsplan van een groengebied. De onderzoekers kunnen ter vergadering toelichting vragen en gevraagd of ongevraagd met advies komen. Na enkele maanden besluiten de onderzoekers de mondeling gegeven adviezen op schrift te stellen en te bundelen. Dit stuk, 'Stedebouwkundig advies Randwyck nummer 1' (februari 1988) wordt aan alle WSU-leden toegezonden voor commentaar.

In een volgende WSU-vergadering wordt besloten dat er namens de WSU een notitie wordt geschreven als reactie op het advies. In die notitie geeft de WSU aan welke adviezen zijn overgenomen, welke men nog zal trachten over te nemen en welke adviezen men (met redenen omkleed) naast zich neer legt. De eerste helft van 1988 is als een hectische planperiode te kenschetsen, waarin diverse nieuwe projectonderdelen op de WSU-agenda komen. Dit vormt voor de onderzoekers aanleiding om de mondelinge adviezen opnieuw te bundelen.

In dit stuk, 'Stedebouwkundig advies Randwyck nummer 2' (april 1988) worden niet alleen de adviezen op de nieuwe agendapunten van de WSU opgenomen, maar worden tevens de nog niet overgenomen adviezen van het eerste advies nog eens herhaald. Ditmaal schrijft de WSU geen reactie, maar besluit om reden van efficiency dat onderzoekers voortaan niet meer met een 'eigen' schriftelijk advies zullen komen, maar men zal trachten te komen tot een gezamenlijk (dus door de hele WSU gedragen) advies.

Adviezen op bouwplannen

In WSU-vergaderingen ontstaat soms de behoefte om bouwplannen meer in detail te bekijken (entreesituatie, parkeerkelders, bergingen, etc.). De WSU is hiervoor niet het geschikte kader. In die gevallen wordt door de WSU besloten dat de onderzoekers/adviseurs zelf op de opdrachtgever en architect van het betreffende bouwwerk afgaan. Deze procedure wordt bij een aantal bouwwerken gevolgd:

- het RVB (Research instituut voor bedrijfskunde);
- woningcomplexen aan het Aubeldomein van woningcorporatie St. Servatius;
- autopark Randwyck Zuid;
- schetsontwerp (prijsvraag) nieuwbouw Openbare Basisschool.

Bij twee gebouwen kan deze procedure niet worden gevolgd:

- nieuwbouw De Limburger (de architect werkte hier het plan uit zonder tussentijds overleg met de gemeente);
- nieuwbouw Medische Faculteit (hier was sprake van een gecompliceerd en langdurig planproces door de veelheid aan moeilijk verenigbare belangen van uiteenlopende gebruikers, waardoor men geen mogelijk verder complicerende factor meer wilde introduceren. Overigens heeft wel preventieve advisering plaatsgevonden door de projectleider Randwyck tijdens behandeling in de welstandscommissie).

Bij een tweetal nieuwbouwplannen vindt de advisering plaats in de periode dat de WSU opgeheven is:

- Handelscentrum derde fase;
- nieuwbouw Openbare Basisschool De Spiegel (uitvoerige schriftelijke advisering op de uitwerking van het schetsontwerp door de prijsvraagwinnaar, uitgebracht in oktober 1989).

In de tussentijdse procesevaluatie is van de meeste van bovenstaande projecten de inhoud van het advies behandeld, reden waarom we er hier niet meer op in gaan. In essentie komt het er op neer dat elk plan doorgelicht is op criteria zoals zichtbaarheid, toegankelijkheid, betrokkenheid van gebruikers op openbare ruimte en kwetsbaarheid van materialen. Uit deze 'doorlichting' rollen de potentiële knelpunten uit veiligheidsoogpunt. Het advies betreft een suggestie om het potentiële knelpunt op te lossen.

Opheffing WSU

In de tweede helft van 1988 zijn er ontwikkelingen waardoor de agenda van de WSU steeds minder inhoud krijgt, ontwikkelingen die medio 1989 leiden tot opheffing van de WSU. Op de redenen wordt in de volgende paragraaf ingegaan.

Na de opheffing van de WSU worden de onderzoekers uitgenodigd om incidenteel te gaan deelnemen in het Stadsontwikkelingsoverleg (SOO). In dit overleg komen plannen voor de gehele stad aan de orde vanuit een meer beleidsmatige

invalshoek (dus minder uitvoeringsgericht). Incidenteel wordt een overleg geheel of gedeeltelijk aan Randwyck gewijd, waarin de onderzoekers hun inbreng zouden kunnen leveren vanuit preventieve invalshoek.

Stadsontwikkelingsoverleg en Plan Ungers

De onderzoekers wonen een tweetal bijeenkomsten bij van het Stadsontwikkelingsoverleg (SOO).

In het eerste overleg presenteert het bureau Ungers en Von Brandt (UvB) het nieuwe structuurplan.

In het tweede overleg worden de verzamelde reacties besproken. Ook de reactie van de onderzoekers komt kort aan de orde. In deze reactie zijn de sterke punten en de zwakke punten vanuit de veiligheidsoptiek op een rijtje gezet. De structuur zelf blijkt gezien vanuit sociale veiligheid sterke kanten te hebben⁴. De zwakke punten hebben meer betrekking op de uitwerking van het structuurplan (die zal geschieden via bouwplannen) dan op de structuur zelf. De voorzitter van het SOO concludeert daarom dat de onderzoekers bij de verdere discussie over de structuur niet meer betrokken hoeven te worden. De discussie over de structuur duurt voort tot het einde van de projectperiode. Er is in die periode, met uitzondering van enkele bouwplannen, geen gelegenheid meer geweest om preventief te adviseren.

Vervolgactiviteiten

Brochure en cursus 'Ontwerp en Veiligheid'

Na ongeveer een jaar meedraaien in de WSU wordt er door de Projectleider Randwyck op aangedrongen dat er een instrument moet worden ontwikkeld om preventief ontwerpen in de gehele gemeente te waarborgen, dus ook buiten Randwyck en na afloop van de projectperiode, dus na het vertrek van de onderzoekers.

Daartoe ontwikkelen de onderzoekers een concept-brochure 'Ontwerp en Veiligheid' die kan worden meegegeven aan personen/instanties die zich melden bij de gemeente als initiatiefnemer van een bouwproject. De brochure kan vergezeld worden van een brief van burgemeester en wethouders waarin onder andere gesteld wordt dat het ontwerp zal worden getoetst op de in de brochure toegelichte ontwerpaanbevelingen. Op die wijze zou preventief ontwerpen geen vrijblijvende zaak worden. De politie zou deze toetsing kunnen uitvoeren.

De bouwvergunningenprocedure zou aangepast moeten worden om de politie structureel als plantoetser in de procedure te betrekken. Een cursus Ontwerp en Veiligheid zou betrokkenen in het Maastrichtse bouwplanproces kunnen leren omgaan met de richtlijnen in de brochure Ontwerp en Veiligheid. Zo'n cursus dient drie doelen:

- betrokkenen (met name externen, zoals architecten en woningcorporaties) vertrouwd maken met de aanpassing van de planprocedure (bij externe partijen begrip kweken voor het belang van aandacht voor veiligheid in de ontwerpfase);

⁴ Als sterke kanten van de structuur noemen de veiligheidsadviseurs.

- de heldere functionele indeling;
- overzichtelijkheid;
- dichte pakking (altijd open op straat).

- betrokkenen in de praktijk laten 'oefenen' met de richtlijnen in de brochure (aantonen dat het niet om extra, creativiteitsbeknottende regelgeving gaat, maar om een nieuwe, uitdagende randvoorwaarde in de ontwerp-opgave);
- commentaar verzamelen op procedure en brochure, zodat deze waar nodig kunnen worden aangepast op grond van ervaringen van nauw bij het bouwen in Maastricht betrokken partijen.

Medio 1989 wordt een stuurgroep ingesteld die de geschetste plannen voor brochure, cursus en aanpassing planprocedure moet gaan trekken. In de stuurgroep (die overigens geen formele status heeft) hebben zitting:

- directie stadsontwikkeling;
- directie bouw- en woningtoezicht;
- projectleider Randwyck;
- een verkeersontwerper (tevens lid voormalige WSU);
- politie (Voorkoming Misdrijven);
- onderzoekers.

De stuurgroep 'ontwerp en veiligheid' komt diverse malen bijeen. Dit leidt tot een voorstel tot aanpassing van de bouwvergunningenprocedure door bouw- en woningtoezicht en een voorstel voor het cursusprogramma.

Dit laatste wordt als bijlage opgenomen in de beleidsnotitie 'Veel voorkomende criminaliteit' van het Bureau Managementondersteuning (april 1990), die in hoofdstuk 2 reeds genoemd is. In de notitie wordt aanbevolen de plannen spoedig uit te voeren. De plannen blijven voor cursus, brochure en procedure-aanpassing echter stil liggen. Belangrijkste redenen hiervoor zijn:

- het vertrek van het hoofd bouw- en woningtoezicht (wegvallen aandrijfwielen in stuurgroep);
- weerstand tegen het ingewikkelder maken van de bouwvergunningenprocedure bij het middenkader van stadsontwikkeling;
- de vrees van het middenkader bij stadsontwikkeling voor verlies van ruimtelijke kwaliteit bij een grote nadruk op sociale veiligheid⁵;
- het gebrek aan capaciteit bij stadsontwikkeling om de cursus (mee) te organiseren en te volgen;
- de visie van stadsontwikkeling dat reeds voldoende kennis aanwezig is en men zonder cursus zelfstandig preventief kan ontwerpen.

Deze argumenten blijken sterk genoeg om de plannen voor ontwikkeling van cursus, brochure en procedure de ijskast in te doen gaan.

Daarbij kan tevens meegespeeld hebben dat er bij de afdeling Welzijn van de gemeente een medewerkster emancipatiezaken actief is geworden op het vlak van de sociale veiligheid in ruimtelijke planprocessen. Zij verspreidt onder andere de checklist 'Sociaal Veilig Ontwerpen' van de TU Delft binnen de Dienst Stadsontwikkeling en constateert dat hier in de praktijk mee gewerkt wordt.

Samenvatting activiteiten

Het zwaartepunt van de activiteiten binnen het projectonderdeel 'preventie in de ontwerpfasen' wordt bij de start van het project (oktober 1987 gelegd) bij het actief meedraaien in de planvorming door structureel deel te nemen aan

⁵ De door de veiligheidsadviseurs geschreven concept-tekst voor de brochure (in feite een checklist) bevat een aantal richtlijnen, die mogelijk kwaliteitsverlies kunnen betekenen.

vergaderingen van de werkgroep Stedebouwkundige Uitwerking Randwyck. Halverwege de projectperiode (medio 1989) wordt deze werkgroep opgeheven, waardoor de activiteit binnen dit projectonderdeel noodgedwongen afneemt. Wél worden er in de periode 1989-1990 stappen gezet om via vervolgactiviteiten een uitwaaiing van opgedane kennis en ervaring over de gehele gemeente te bewerkstelligen.

Het is bij het projecteinde (december 1990) duidelijk geworden dat men hierbij de weg volgt van 'zelfwerkzaamheid', dat wil zeggen Stadsontwikkeling zal voortaan bij de planontwikkeling rekening houden met sociale veiligheid door het hanteren van een checklist.

3.3 Evaluatie van de aanpak

In deze paragraaf wordt de procesgang in het projectonderdeel 'preventie in de ontwerpfase' voorzien van een oordeel door de onderzoekers.

Daarbij is het oordeel van de geïnterviewde betrokkenen zoveel mogelijk meegewogen.

Evaluatie procesgang als geheel

De sterkste beïnvloeder van de procesgang in dit projectonderdeel is zonder twijfel de opheffing van de WSU en het feit dat hiervoor geen ander, passend organisatorisch kader voor in de plaats komt waarin de onderzoekers mee kunnen draaien.

De belangrijkste factor die de functie van de WSU als ambtelijk kader voor het planproces in Randwyck heeft uitgehold, is de opdracht aan een externe stedebouwkundige om een nieuw structuurplan te maken voor Randwyck met daaraan gekoppeld de opdracht tot het voeren van de supervisie over de implementatie van het plan.

Het projectonderdeel 'preventie in de ontwerpfase' verloopt na de opheffing van de WSU moeizamer dan daarvoor.

Theoretisch had er na de opheffing van de WSU een andere ambtelijke structuur kunnen worden geschapen, waarin de inbreng van externe stedebouwkundige, gemeente en preventie op elkaar konden worden afgestemd. Dit zou echter in hoge mate strijdig zijn geweest met de politieke wil om de externe zo veel mogelijk de vrije, creatieve hand te kunnen laten. Bovendien was er na de reorganisatie van de gemeentelijke sector ruimtelijke ordening geen basis meer voor projectmatig opererende werkgroepen.

Procesgang binnen de WSU

Het meedraaien van onderzoekers is door WSU-leden als vruchtbaar en zinvol ervaren, zo blijkt uit de interviews. Het effect van de advisering uit zich niet alleen in concrete planaanpassingen, maar ook en vooral in het leereffect, zo meent men.

Wanneer onderzoekers hebben beargumenteerd waarom zichtbaarheid van fietspaden zo belangrijk is en hoe deze in een concreet geval kan worden verbeterd, passen ontwerpers dezelfde principes ook elders in Maastricht toe. Men geeft aan dat dit leerproces geen kwestie is van 'eens een middagje komen praten' maar een zaak van lange adem.

Immers in de praktijk komen niet alle plansituaties tegelijk voor en is elke plansituatie en elke ontwerpogave net weer even anders. Daardoor bestaat er ook geen eenmalig, altijd geldig standaard advies voor de veiligheid en is elk advies afhankelijk van de specifieke plansituatie.

Pas wanneer enkele tientallen vergaderingen meegedraaid is, over een periode van minimaal een jaar begint het meedraaien vruchten af te werpen.

Het is op zich een goede zaak wanneer mondeling gegeven adviezen periodiek gebundeld en schriftelijk gerapporteerd worden. Dit betekent dat het meedraaien ook een tastbaar resultaat oplevert, dat mogelijk ook in een later planstadium (dit kan ook op een andere locatie, in een vergelijkbare situatie zijn) nog eens zijn diensten bewijst. Daarnaast vervult het de functie van geheugensteuntje voor planonderdelen waarin tijdelijk geen voortgang zit. Het advies kan dan in een later stadium weer geraadpleegd worden.

Het heeft echter bij WSU-leden wat verbazing gewekt dat er kort na het eerste advies weer een tweede advies verschijnt, op het moment dat de reactie op het eerste advies nog maar koud af is. Dit lijkt niet efficiënt en kan ervaren worden als het doordrammen op eerder gegeven adviezen. Uit deze gang van zaken blijkt dat men in de rol van veiligheidsadviseur rekening moet houden met efficiency en men bovendien bereid moet zijn om hier en daar water in de wijn te doen.

Effect van veiligheidsadvisering op de planontwikkeling

Het effect van de inspanningen op het gebied van veiligheidsadvisering verschilt al naar gelang het schaalniveau: op het niveau van de stedelijke inrichting is het effect groter dan op het niveau van het structuurplan en het bouwplan. We lichten dit nu per schaalniveau toe.

Effect op structuurplan

Een belangrijk gegeven is hierbij dat de wijk al voor een belangrijk deel bebouwd is op het moment dat de adviseurs op de plantrein stappen. De structuur ligt grotendeels vast doordat de grootste gebouwen (MECC en AZM) op dat moment al in aanbouw genomen of opgeleverd zijn, volgens het bestemmingsplan van begin jaren tachtig.

De adviseurs treffen in 1987 een uitgangssituatie aan, die om diverse redenen ongunstig is uit preventief oogpunt.

We noemen hier:

- de afgelegen ligging van het ziekenhuis;
- de eenzame ligging van het station;
- de grote, moeilijk met bebouwing op te vullen afstand tussen Mecc (congres centrum) en ziekenhuis respectievelijk tussen ziekenhuis en station;
- de grote terreinreservering voor onderwijsdoeleinden (lange tijd braakliggend gebied).

Deze situatie is niet te wijten aan onachtzaamheid van de gemeente. Wanneer men de doelstellingennota erop na leest (1977) blijkt bijvoorbeeld dat men het station had willen integreren in het Mecc-complex. In deze nota wordt de suggestie gewekt, dat het Mecc (toen nog een stichting, SMEC) een initiatief uit de zachte sector is, dat zich makkelijk laat sturen.

"Maar het is van het begin af aan hartstikke commercieel geweest", verduidelijkt een geïnterviewde, "het had te maken met een in Limburg machtige exploitant van expositiehallen die uit Valkenburg weg moest en in Maastricht

met open armen werd ontvangen. Daar hebben ze toen die stichting voor opgericht". De economische en politieke macht van het Mecc-initiatief is niet zonder gevolgen gebleven voor de structuur van het gebied. Het Mecc wilde persé een gezicht hebben naar de snelweg (rondweg), de verkeerscirculatie moest persé met de klok mee en de ingangen zouden precies daar komen waar de exploitant dat wenste.

De lokatie van ziekenhuis en Mecc worden omgewisseld, de wegenstructuur wordt grotendeels vastgelegd en ook het 'lot' van het station is daarmee bezegeld: het komt op een eenzame plek te liggen. De geïnterviewden menen dat deze ontwikkeling ook plaats had gevonden, wanneer sociale veiligheid al vanaf 1977 gemeentelijke aandacht had gehad. Deze participanten met hun krachtige politieke lobby waren hoe dan ook autonoom en de objecten leenden zich naar hun aard niet tot aaneengesloten bouwen of ruimtelijke integratie. De universiteit is een andere machtige partner in het planproces, die de gemeente parten speelt.

In de doelstellingennota wordt er nog van uit gegaan, dat de universiteit een soort campus gaat vormen in Randwyck en wordt gerekend op 80 hectare terreinreservering.

Wanneer blijkt dat grote delen van de universiteit zich in de binnenstad willen (blijven) vestigen wordt dit omlaag gebracht naar 34 hectare. Inmiddels is het onduidelijk geworden of het ministerie van onderwijs en wetenschappen op korte termijn verdere plannen zal ontwikkelen voor de terreinreservering in Randwyck. De universiteit zelf heeft in elk geval een voorkeur voor vestiging in de binnenstad. Het rijk wil de grond echter toch gereserveerd houden. De gemeente heeft geen formele titel om een snellere of andere ontwikkeling van het braakliggende gebied af te dwingen. Zij kan slechts trachten aan de onderhandelings tafel een plaats te krijgen, maar bevindt zich daarbij in een afhankelijke positie: de macht zit aan de andere kant van de tafel.

Een ander sterk voorbeeld van het uitbuiten van de machtspositie van opdrachtgevers is het dreigen met vestiging in een andere gemeente. 'Als we het plan niet mogen realiseren naar onze eigen wensen, gaan we wel naar een gemeente die niet zulke strenge eisen stelt'. Dit type argumenten is illustratief voor de autonomie van een grote opdrachtgever. Een grote opdrachtgever kan door dit type argumenten in de strijd te gooien in feite elk plan doordrijven, hoe ongelukkig de stadsontwikkelaars ook zijn met het effect van dit plan op de ruimtelijke structuur van het gebied.

Het is duidelijk dat onderzoekers van preventiemogelijkheden dit type problemen niet kunnen oplossen. Zij kunnen slechts 'meeklagen' met de gemeente, die met een steeds verder uitgekleed en beschadigd planconcept komt te zitten⁶. Het zal geen verwondering wekken dat men op beslissersniveau opmerkt dat de ruimtelijke kwaliteit in het gebied onder druk komt te staan: 'Het is een ratjetoe aan gebouwen en openbare ruimten'.

Gemeentebestuur en directie stadsontwikkeling besluiten om een gerenommeerde externe stedenbouwkundige in te huren die een nieuw concept moet ontwikkelen dat zo krachtig is dat het de bijna verloren geraakte structuur alsnog kan herstellen én de participanten kan overtuigen dat een andere aanpak nodig is om van Randwyck nog een gebied wél voldoende ruimtelijke kwaliteit te kunnen maken.

⁶ Overigens zijn er ook voorbeelden van relatief autonome opdrachtgevers die wel te overtuigen zijn van het belang om in het ontwerp met preventie rekening te houden. Zo'n voorbeeld is de medische faculteit, waarvan de opdrachtgever bij de behandeling in de welstandsc commissie bewogen werd het ontwerp van de arcade aan te passen, zodat de zichtbaarheid sterk verbeterde en de kwetsbaarheid van het materiaal afnam.

Er is veel lof voor het plan van Ungers en van Brandt. Het laat zien dat het op papier mogelijk is om van Randwyck nog een gebied met een redelijke ruimtelijke kwaliteit te maken. Het komt ook tegemoet aan belangrijke eisen vanuit sociale veiligheid. Of het plan krachtig genoeg is om de huidige en toekomstige participanten te overtuigen van een andere aanpak, waarin de autonomie van de participanten ondergeschikt wordt gemaakt aan de kwaliteit van het gebied als geheel, zal de tijd nog moeten leren.

Het is in een situatie waarin een externe de vrije hand krijgt om een zeer krachtig planconcept te ontwikkelen, zo vrij dat zelfs wegen verlegd mogen worden, totaal onmogelijk om preventie vooraf als randvoorwaarde mee te geven. Dat dit niet gebeurt, kan niemand helpen. Het is echter zeer de vraag wat er zou gebeuren als het achteraf qua preventie slecht zou scoren. Gezien de grote belangen die op het spel staan krijgt het veiligheidsbelang een relatief klein gewicht en zal alléén niet gauw leiden tot planwijzigen. De enige hoop is dan nog, dat men steun vindt bij andere partijen.

Het is aantrekkelijk om op deze plaats even stil te staan bij de criminaliteitscijfers in Randwyck en een poging te doen om deze te relateren aan de structuur van het gebied.

Dan blijkt (zeer beknopt samengevat) het volgende:

- het grote braakliggende gebied rond het AZM (bouwplaats) en het gebied met een sterke functionele menging wonen-werken (het middengebied) is relatief criminaliteitsgevoelig;
- het mono-functionele, tuindorppachtige woongebied (zuidwesthoek) is relatief opvallend rustig qua criminaliteit.

Dit vormt een aanwijzing (maar nog geen bewijs) dat de in 2.1 beschreven omslag van functiescheiding naar functiemenging uit oogpunt van criminaliteitspreventie geen gunstige is geweest.

Samenvattend: op het niveau van het structuurplan hebben de adviseurs slechts in beperkte mate adviezen kunnen geven waarvan bovendien een deel niet kon worden geïmplementeerd.

Belangrijkste redenen hiervoor:

- structuur ligt bij start project al grotendeels vast en heeft bovendien uit preventie-oogpunt enkele ongunstige kenmerken;
- grote opdrachtgevers blijken autonoom, dat wil zeggen drijven soms hun zin door en zijn dan ongevoelig voor argumenten van ruimtelijke aard;
- een externe krijgt de vrije hand om een nieuwe structuur te ontwerpen, waarbij vooraf geen randvoorwaarden mee worden gegeven (dus ook niet vanuit veiligheidsoptiek).

Effect op inrichtingsplannen

De WSU is bij uitstek het orgaan dat zich bezig houdt met de stedenbouwkundige en landschappelijke inrichting: profilering en verlichting van wegen en paden, inrichting van speelplekken, plantsoenen en parkeerterreinen, het bedenken van een functie en bijpassende vormgeving van een grotere openbare ruimte (bijvoorbeeld plein). Onderwerpen die zich goed lenen voor een preventief advies. De advisering is hier niet zonder effect gebleven. We noemen hier slechts enkele voorbeelden:

- **het gebied aan de voorzijde (ingangszijde) van de sporthal Randwyck:** hier is in het beloop van paden en wegen, de groenaanplant en de aanleg van het parkeerterrein de invloed van veiligheidsadviezen duidelijk spoorbaar. Het beloop van de routes (met name op de langzaam verkeer routes is gelet) geeft

goede oriëntatiemogelijkheden. Door toepassing van gras en losse boomgroepen in plaats van struiken zijn de fietsroute door het plantsoen en het daarin opgenomen parkeerterrein overzichtelijk gehouden. Aan de voorzijde van de sporthal komt een pleintje waar de entrees van sporthal en toekomstige school, woningen en andere functies helder op het plein georiënteerd en optimaal zichtbaar zijn⁷;

- **fietsroute naar De Heeg:** deze route loopt over ongeveer 200 meter door onbebouwd gebied (groenaanplant aan weerszijden). Hier hebben de onderzoekers twee opties voorgesteld: óf het pad goed verlichten in de berm over minimaal 5 meter met laag groen (gras) beplanten (niet met struiken), óf voorzien in een 'nachtroute' c.q. de mogelijkheid bieden om bij duisternis niet de afsteek door het groen te maken maar langs de brede, drukkere en beter zichtbare autoroute te blijven rijden. Ondanks dat de laatste optie goedkoper was koos men voor de eerst optie die de aanleg van verlichting noodzakelijk maakte. Hierop was in de grondexploitatie niet gerekend. De projectleider moest hiervoor extra krediet uit andere bron los zien te maken, wat hem gelukt is.
- **Ghandiplein:** dit centraal in een kinderrijke woonbuurt gelegen plein zou aanvankelijk een sierfunctie krijgen. Speelgelegenheid zou gesitueerd worden aan de rand van de buurt, tussen de woontorens met luxe appartementen. Door de onderzoekers wordt betoogd dat (kleinere) kinderen liever aan de voorkant van woningen (letterlijk 'op straat') spelen dan ergens in een groengebiedje aan de rand van de wijk, op een plek waar de bewoners van de luxe appartementen het kinderspel als overlast kunnen ervaren. Op dit advies werd door de ontwerpers creatief ingespeeld: het middengebied van het pleintje werd met lage stenen heuveltjes ingericht, waar zowel kinderen als volwassen iets mee kunnen doen (zitten, lopen, springen, skateboarden). Dit ontwerp voorzag ook in de sierfunctie. De speelplein tussen de woontorens kon vervallen. (Een voorbeeld van een veiligheidsadvies dat tevens tot besparing leidt).

Deze voorbeelden tonen aan dat de veiligheidsadviezen op het niveau van inrichtingsplan succesvol zijn geweest.

De belangrijkste randvoorwaarde voor het succes is het feit dat voor dit type plannen de gemeente zowel opdrachtgever als ontwerper is. Hier speelt niet de autonomie van de grote opdrachtgever, die alles in het werk kan stellen om zijn eigen wensen door te drijven, zoals we bij het structuurplan zagen.

Het positieve effect blijkt bovendien verder te strekken dan het gebied Randwyck. Een voorbeeld: kort na de besluitvorming over het groengebied-met parkeerterrein rondom de sporthal Randwyck gaf de groenontwerper aan, een dergelijk gebied elders in Maastricht volgens dezelfde principes te hebben ontworpen.

Samenvattend: op het niveau van het inrichtingsplan is de advisering succesvol geweest en blijkt zelfs verder te strekken dan Randwyck.

Effect op bouwplannen

Zoals in 2.2 aangegeven, hebben de onderzoekers in een aantal gevallen geadviseerd op bouwplannen. Dit geschiedde uit naam van de WSU, maar zonder

⁷ Aan de achterzijde van de sporthal is de situatie vanuit preventie-oogpunt minder gunstig. Hier is een totaal blinde wand (die inmiddels vol graffiti zit) naar een belangrijke weg toegekeerd. Dit was al zo bepaald voordat de onderzoekers in het planningsbootje stapten.

dat de opdrachtgevers en architecten hiervan tevoren door de gemeente waren ingelicht.

Los van de vraag of de adviezen op bouwplannen effectief zijn geweest, rijst de vraag of deze procedure juist is geweest.

De onderzoekers hebben ervaren dat de opdrachtgevers en architecten zich vaak enigszins overvallen voelden door de adviseurs en dat zij de adviseurs niet konden plaatsen in het gebruikelijke organisatorische plaatje van de bouwplanprocedure. De adviseurs hadden geen formele status en opdracht, het advies werd derhalve als een vrijblijvende zaak ervaren (er was geen enkele stok achter de deur). Het gebrek aan formele en organisatorische inkadering heeft op het effect van de veiligheidsadviezen een negatieve invloed gehad. Een voorbeeld vormt het RVB (Research Instituut voor Bedrijfskunde). Hier is aan de opdrachtgever geadviseerd om de carports onder het gebouw niet met muurtjes van elkaar af te schermen, zoals de tekeningen aangaven, maar de muurtjes te vervangen door kolommen (grotere zichtbaarheid en betere daglichttoetreding). Verder is geadviseerd om de hoofdentree van het woongedeelte afsluitbaar te maken, en het gebouw per verdieping te compartimenteren. De opdrachtgever vond dit zinvolle adviezen. Tijdens de bouw bleek echter al dat er toch muurtjes in de carports kwamen. Even later bleek ook het advies voor afsluitbaarheid en compartimentering van de woningomsluiting niet te zijn overgenomen.

Wanneer de adviezen een formelere status hadden gehad en de beoordeling van bouwplannen op veiligheid nadrukkelijker in de procedure was omschreven, zouden de adviezen waarschijnlijk meer effect hebben gehad. Zeker omdat het in dit voorbeeld gaat om een opdrachtgever, die nog weinig bekendheid had met preventief ontwerpen.

Hetzelfde gold voor de openbare basisschool. De architect wilde hier preventie niet tot een belangrijk uitgangspunt maken, omdat hij dat een te negatieve benadering vond. Vanuit de schoolleiding werd dit ook niet aangemoedigd. In het programma van eisen en wensen wordt over preventie niet gerept. Enkele eisen, zoals de één-laagse bouw, werken zelfs contra-preventief (beklimbaarheid van het dak, een groot probleem bij scholen)⁸.

Een tegenvoorbeeld vormen de gestapelde woningen van de woningbouwvereniging St. Servatius. Van deze twee (identieke) bouwblokken hebben de adviseurs de ontwerptekeningen bestudeerd. Daarbij bleek dat aan alles was gedacht: gesloten portieken, woningen op de begane grond (geen blinde wand), carports uitgevoerd als afgesloten garages. Een ontwerp waaruit bleek dat het om een opdrachtgever ging met ervaring op het vlak van preventief ontwerpen. Dit kan als een positieve bijdrage aan het project worden aangemerkt, omdat het de veiligheid binnen Randwyck bevordert en als een voorbeeld kan gelden voor opdrachtgevers die nog gaan bouwen in Randwyck.

Het is tenslotte van belang om op deze plaats in te gaan op bouwplannen waarop om onderhandelingsstechnische redenen niet door de onderzoekers kon worden geadviseerd: De Limburger en de Medische Faculteit.

De Limburger is een voorbeeld van de grote en autonome opdrachtgever, die door het in de strijd gooien van zware argumenten een plan wist door te drijven dat bedrijfstechnisch en functioneel goed in elkaar zit, maar een ongunstig effect heeft op de ruimtelijke kwaliteit van zijn omgeving. In dit kader is niet

⁸ Ondanks deze weinig preventie gerichte houding van opdrachtgever en architect wordt er door de onderzoekers relatief veel energie in dit project gestoken (hetgeen moge blijken uit het schriftelijke advies op het uitgewerkte prijsvraagontwerp) omdat scholen een hoog vandalisme- en inbraakrisico hebben. Problemen met het huidige noodgebouw in Randwyck onderschrijven dit.

van belang wat die effecten zijn, maar gaat het om het effect op de verdere procedure. Aan gemeentezijde ontstond door het stroeve onderhandelingsproces (en de teleurstellende afloop) de houding 'dan moeten ze het verder ook zelf maar weten'; daarmee verdween de bereidheid om verdere adviezen te geven⁹.

De medische faculteit vormde voor de gemeente ook een wat moeilijke onderhandelingspartner. Door de interne complexiteit van dit bouwproject (zowel ruimtelijk als organisatorisch) had deze opdrachtgever weinig oog voor een totaalvisie op het gebied, met andere woorden ook deze opdrachtgever toonde weinig interesse voor het effect van het gebouw op de omringende openbare ruimte. Dit bleek tijdens behandeling in de welstandscommissie: er was een 7 meter diepe arcade aan de oostwand gedacht, grenzend aan een blinde muur met daarachter een slecht zichtbare, van daglicht verstoken fietsenstalling.

Dit werd door de projectleider die in de WSU kennis terzake had opgedaan, terecht beoordeeld als een criminogene plansituatie.

Dit argument vond bijval van andere commissieleden en leidde uiteindelijk tot een planwijziging die zowel uit ruimtelijk als uit veiligheidsoogpunt een grote verbetering betekende. De diepte van de arcade werd teruggebracht tot 2 meter, de aanvankelijk blinde wand kreeg een functionele invulling en de fietsenstalling kwam op een beter zichtbare plek te liggen.

Deze gang van zaken kan, net als die bij de woningcomplexen van St. Servatius, als een positief projectresultaat worden aangemerkt.

Hoewel het aantal bouwplannen waarmee in Randwyck door de onderzoekers ervaring is opgedaan beperkt is en de gang van zaken bij elk project weer anders lijkt te zijn, trachten wij hier toch de grote lijn te bepalen in de veiligheidsadvisering op bouwplanniveau.

Steeds blijkt van belang wie de opdrachtgever is en hoe deze tegenover preventie staat. Er zijn dan drie typen opdrachtgevers te onderscheiden:

- preventiebereid en preventiebewust: deze opdrachtgevers hoeven noch overtuigd te worden van het belang van preventie, noch hoeft hen verteld te worden hoe zij in de planvorming rekening kunnen houden met preventie (St. Servatius en Sportstichting);
- preventiebereid maar niet preventiebewust: deze opdrachtgevers zijn wel te overtuigen van het nut van preventie, zij weten echter niet hoe deze bereidheid in het plan vertaald moet worden; dit vereist actie van externe adviseurs of van de gemeentelijke trekker van het planproces (RVB, Autoparc, Medische Faculteit);
- noch preventiebereid, noch preventiebewust: deze opdrachtgevers zijn niet of nauwelijks te overtuigen van het belang van preventie, zodat het niet eens tot een advies kan komen (De Limburger, Openbare Basisschool)¹⁰.

Samenvattend: op bouwplanniveau heeft de veiligheidsadvisering minder effect gehad dan op inrichtingsplanniveau, waarbij de geringe formele en organisatorische inkadering de belangrijkste beperking vormde. Desondanks zijn er op bouwplanniveau positieve resultaten geboekt, die te danken zijn aan de

9 Het uitblijven van een veiligheidsadvies leidde in dit geval niet tot een onveilig gebouw. Juist de eigenschappen die ongunstig werken op de ruimtelijke kwaliteit van zijn omgeving, bevorderen de veiligheid van het gebouw zelf (het is een rechthoek-/rechtaandoois, waarvan kwetsbare delen inpandig of v r boven straatniveau liggen).

10 Voor de Openbare Basisschool is de Gemeente opdrachtgever. Hoewel het opdrachtgeverschap bij andere afdelingen (Bouwzaken, Onderwijs) ligt dan de direct bij het preventieproject betrokken afdelingen, wekt het toch bevreemding dat preventie bij scholenbouw zo'n lage prioriteit heeft.

reeds aanwezige preventiebewustheid van opdrachtgevers, de activiteiten van de onderzoekers en aan het leereffect dat de veiligheidsadvisering op WSU-leden heeft gehad.

Vervolgactiviteiten

In 3.2 is onder ditzelfde kopje de gang van zaken beschreven rond de diverse plannen die voor het vervolgtraject van de veiligheidsadvisering in Randwyck zijn uitgestippeld:

- brochure sociaal veilig ontwerpen;
- cursus sociaal veilig ontwerpen;
- extra toetsingsmomenten voor de politie in de bouwplanprocedure.

Deze plannen zijn uiteindelijk gesneuveld, waarbij het argument 'wij zijn al voldoende terzake deskundig' het belangrijkste is geweest. Binnen de dienst Stadsontwikkeling is door een deel van de ontwerpers deskundigheid opgedaan in het Randwyck-project. In het voorgaande is aan de hand van praktijkvoorbeelden aangetoond, dat deze kennis door betrokkenen ook zelfstandig wordt toegepast.

Voor hen is een cursus inderdaad niet nodig. Mogelijk kan de kennis zelfstandig worden overgebracht op de overige, niet bij Randwyck betrokken ontwerpers. In dat geval zou een cursus ook voor de overige stadsontwikkelaars niet strikt nodig zijn.

Wat over blijft is het nut van een cursus voor **externen** (opdrachtgevers en ontwerpers buiten de gemeente). Het voorgaande in de evaluatie (zie onder het kopje 'structuurplan' en 'bouwplan') heeft aangetoond dat het met de bekendheid van externen met preventie niet best gesteld is, op een enkele uitzondering na.

De plannen voor de cursus voorzien uitdrukkelijk in het opvullen van deze kennislacune bij de externen.

De directie stadsontwikkeling acht het opvullen van deze kennislacune geen taak van gemeenten, maar van de betreffende opleidingsinstituten. De vraag die zich dan opdringt is: indien opleidingsinstituten dit niet (voldoende) oppakken, wie moet het dan doen? Dan komt toch de gemeente weer in beeld. Hoe het ook zij, de kennislacune op het gebied van preventief ontwerpen bij externen zal voorlopig niet worden opgevuld. Goede initiatieven van gemeentewege om sociaal veilig te ontwerpen lopen daardoor de kans te stranden op de geringe affiniteit en bekendheid van externen met de materie.

Hierdoor zullen in de toekomst bij projecten waarbij externen een belangrijke rol spelen waarschijnlijk kansen voor preventief ontwerpen worden gemist.

In dit kader kan worden aangevuld dat de gemeente niet ingaat op de bereidheid van de politie om bouwplannen te toetsen. Daarmee laat men een kans liggen op zinvolle inbreng in planprocessen door de politie ten aanzien van bijvoorbeeld het voorkomen van vandalisme en inbraak.

De inbreng van de beleidsmedewerkster emancipatiezaken, die sinds enige tijd actief is geworden op het vlak van sociale veiligheid, geeft een redelijke waarborg op het rekening houden met bijvoorbeeld overzichtelijkheid en goede verlichting op fietsroutes (voorkoming van nieuwe 'enge plekken'). Vanuit de emancipatiehoek wordt echter minder belang gehecht aan voorkoming van vandalisme en inbraak. De opvulling van deze onzes inziens belangrijke lacune zou waarschijnlijk goed verzorgd kunnen worden door de politie een rol in het planproces te geven. Dit kan door toetsing van plannen achteraf, maar ook door inbreng in een lopend planproces.

Uit de evaluatie moge blijken dat de laatste werkwijze (meedraaien in het planproces) zijn nut al heeft bewezen.

3.4 Conclusies

Geslaagde beïnvloeding van preventief denken bij ontwerpers

Het waarschijnlijk belangrijkste (positieve) effect van de preventie-advisering is het bewustwordingsproces dat binnen de ontwerpende afdelingen van Stadsontwikkeling is ontstaan over het belang van preventie en het besef van de eigen mogelijkheden om daaraan bij te dragen. Dit leerproces is behalve Randwyck ook andere nieuwbouwlocaties in de gemeente ten goede gekomen. Het leerproces geldt de gemeentelijke ontwerpdisciplines stedenbouwkunde, verkeer en groen. Duidelijke voorbeelden van toepassing (ook buiten Randwyck) van preventieve ontwerpprincipes zijn:

- straatprofielen waarin het fietspad goed zichtbaar is vanaf de rijbaan;
- doorgaande fietspaden worden van goede verlichting voorzien;
- fietstunnels voor het kruisen van hoofdwegen worden alleen aangelegd indien dit verkeerstechnisch absoluut noodzakelijk is;
- openbare ruimten (bijvoorbeeld een plein) in woongebieden worden zodanig ingericht dat deze gebruikswaarde hebben (speelplek voor kinderen bijvoorbeeld) en het bedoelde gebruik van ervan duidelijk afleesbaar is.

Het leerproces vergt een lange adem

Het doen toepassen van preventieve ontwerpprincipes is een zaak van lange adem: door gedurende een periode van enkele jaren in het planproces van Randwyck mee te draaien, steeds met dezelfde betrokkenen, werd langzamerhand een continue aanwezigheid van het preventiebelang voelbaar en werd stukje bij beetje de kennis overgedragen die nodig is om als ontwerper in elke plansituatie preventief te kunnen reageren.

Bij plannen en planonderdelen waar de gemeente zelf opdrachtgever en ontwerper is (inrichting openbare ruimte, groenontwerp, verlichting) is de invloed van het experiment derhalve duidelijk merkbaar. Bij externe opdrachtgevers en ontwerpers is de invloed klein te noemen. Belangrijkste factor is daarbij dat bij externen van langdurige inwerking van preventie-advisering geen sprake is: de onderzoekers hebben hier slechts incidenteel en ad-hoc 'ingegrepen', waardoor er niet van een leerproces sprake is. In tweede instantie speelt mee, dat de status van de onderzoekers voor externen niet duidelijk was en nergens formeel vastgelegd. Er was geen enkele controle geregeld op het al dan niet overnemen van uitgebrachte preventie-adviezen, waardoor externen het als een vrijblijvende zaak zagen.

Preventief ontwerpen zet zich ook na afloop van het project door

Het preventieve bewustwordingsproces bij de gemeentelijke diensten is niet beperkt gebleven tot de ambtenaren op uitvoerend niveau: ook op directieniveau is men het belang van preventief ontwerpen in de loop van het project gaan onderkennen. Dit mondde uit in het beleidsvoornemen om bij elk nieuwbouwplan rekening te houden met preventie. Op eigen initiatief van ambtenaren bij stadsontwikkeling, gebaseerd op kennis ter zake, houdt men bij

eigen ontwerpen rekening met het preventieve aspect en toetst men ontwerpen van externen hierop. Een aanvullende (meer incidentele) toetsing vindt plaats vanuit de emancipatiehoek.

Doelstelling 'veilig ontwerp' slechts in beperkte mate gehaald

Uit bovenstaande blijkt dat het planologisch/stedebouwkundige projectonderdeel als experiment en leerproces geslaagd kan worden genoemd. De oorspronkelijke projectdoelstelling is echter minder gericht op het leerproces, maar meer op de concreet merkbare effecten op de planvorming in Randwyck.

Hierboven is al aangegeven, dat er in Randwyck voor wat betreft planonderdelen waar gemeente zelf opdrachtgever en ontwerper was, concrete beïnvloeding van plannen heeft plaatsgevonden. Een voorbeeld daarvan is de vormgeving van de grote openbare buitenruimte aan de voorzijde (ingangszijde) van de sporthal, waarbij na uitvoerige discussie in de plangroep eisen van verkeerstechnische, stedebouwkundige en preventieve aard uiteindelijk integraal in een ontwerp bleken te kunnen worden uitgewerkt. Dit type planonderdelen vormde in Randwyck tijdens de project periode echter maar een deel van het totale plan: een groot deel van de planonderdelen betroffen extern opdrachtgeverschap, zoals wooncomplexen en kantoorgebouwen. Bij dit type 'externe' projecten bleek de doelstelling moeilijker haalbaar.

Voor Randwyck zijn de concreet merkbare effecten op de planvorming in het kader van het project daardoor in zijn totaliteit bezien niet groot te noemen. Hierbij geldt de kanttekening, dat advisering op bouwplannen vooraf niet geprogrammeerd was en daardoor ook procedureel niet was ingekaderd. Leermoment: advisering op bouwplannen is belangrijk en moet dan tevens goed ingekaderd zijn in de planprocedure.

Specifieke kenmerken hebben implementatie van preventie bemoeilijkt

Er zijn duidelijke, specifiek met het gebied Randwyck verband houdende kenmerken aan te wijzen die het implementeren van preventieve planontwikkeling hebben bemoeilijkt:

- halverwege de looptijd van het preventieproject werd de projectorganisatie voor het plan Randwyck ingrijpend gewijzigd; de ambtelijke structuur werd opgeheven, een extern stedebouwkundige (uit het buitenland) moest een nieuwe structuurschets maken en kreeg de supervisie; preventie is vanaf dat moment niet structureel meer ingebouwd in het planproces, omdat de gemeente de supervisor zo veel mogelijk de vrije, creatieve hand wilde laten.
- Randwyck is een complex terrein, waar zeer vele randvoorwaarden gelden die de ontwikkeling bemoeilijken (verdeeld grondeigendom, afspraken met bouwheren/beheerders, milieuzonering).
- enkele opdrachtgevers hadden door hun sterke economische positie de mogelijkheid om hun eigen wensen in het planproces te laten domineren (relatieve autonomie). Dit kon leiden tot ongevoeligheid voor welk argument van gemeentezijde dan ook (dus ook voor preventie-argumenten). Er zijn echter ook voorbeelden van relatief autonome opdrachtgevers die wel te overtuigen waren van het preventiebelang en daar ook iets mee deden. Feit blijft echter, dat men van de goede wil van dit type opdrachtgevers afhankelijk is en dat men hierbij hoegenaamd niets kan afdwingen.

Een vergevorderd planproces bemoeilijkt implementatie van preventie

Naast de hierboven opgenoemde specifieke plankenmerken die golden tijdens de projectperiode blijkt de fasering van het planproces in zijn algemeenheid van grote invloed te zijn op de implementeerbaarheid van preventie. Wanneer het planproces in de 'preventieloze' periode al ver voortgeschreden is en er in die tijd een uit preventie-oogpunt ongunstige situatie is geschapen, kan dit moeilijk meer structureel omgebogen worden. Men zal dan tevreden moeten zijn met minder structurele resultaten.

Eindconclusie

Op de schaal van de hele gemeente is een duidelijke duw aan het preventief ontwerpen gegeven, die merkbaar is bij projecten waar de gemeente zelf opdrachtgever en ontwerper is. Ook beleidsmatig heeft dit invloed gehad, hetgeen niet alleen in woorden tot uitdrukking komt maar ook in daden: vanuit de emancipatiehoek vindt bijvoorbeeld steekproefsgewijs beïnvloeding van gemeentelijke planners en ontwerpers plaats om geen 'enge plekken' te creëren. Als experiment voor preventief ontwerpen is het planologisch/stedebouwkundige projectonderdeel daarom geslaagd te noemen. Specifiek voor Randwyck is de preventieve duw echter minder merkbaar dan in eerste instantie op grond van de inspanningen zou mogen worden verwacht; bij nadere beschouwing blijken er specifiek voor dit gebied geldende omstandigheden te zijn, die dit verklaren.

4 Beheer en criminaliteitspreventie

4.1 Inleiding

Doelstelling twee van het onderzoek luidt:

Het ontwikkelen van een wijze van beheer van de verschillende gebouwen en de wijk als geheel waarin zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met criminaliteitspreventie.

In dit hoofdstuk zal het beheer van Randwyck in relatie met criminaliteitspreventie vanuit twee verschillende invalshoeken worden bekeken.

De paragrafen 4.2 en 4.3 zijn beschrijvend van karakter. In 4.2 worden de verschillende vormen van overleg besproken die in het kader van het project zijn opgestart. Daarbij komen de doelstellingen en de belangrijkste activiteiten van deze overlegorganen aan de orde.

In 4.3 wordt aangegeven tot welke maatregelen op het gebied van toezicht en onderhoud de in 4.2 besproken activiteiten hebben geleid.

Paragraaf 4.4 is evaluatief van karakter. De onderzoekers geven een beoordeling van hetgeen in de paragrafen 4.2 en 4.3 de revue is gepasseerd.

De conclusies volgen in paragraaf 4.5.

Met betrekking tot de hierboven geformuleerde doelstelling hebben de onderzoekers van de volgende onderzoeksbronnen gebruik gemaakt:

- relevante literatuur ;
- twee ronden interviews met gebruikers van Randwyck, waarvan de eerste ronde is gehouden aan het begin van het project en de tweede ronde aan het eind van het project;
- een aantal diepte-interviews met hoge ambtenaren van de gemeente Maastricht die op de een of andere manier bij Randwyck betrokken zijn;
- participerende observatie;
- diepte-interviews met een aantal sleutelfiguren in het project;
- registratie van criminaliteitscijfers van Randwyck in samenwerking met de gemeentepolitie van Maastricht;
- registratie van diefstal, overlast en vandalisme gemeld door de gebruikers via speciaal ontworpen formulieren;
- een dagboek, bijgehouden door de onderzoeker van de RL.

De ontwikkelingen van vóór de 'Tussentijdse Procesevaluatie' worden slechts kort samengevat en die daarna worden uitgebreider beschreven.

4.2 Overlegvormen, doelstellingen en belangrijkste activiteiten

Het Gebruikersoverleg Randwyck

Bij de start van het project (januari 1988) is er in Randwyck nog nauwelijks of niet sprake van enige vorm van gestructureerd overleg tussen de gebruikers van de wijk met betrekking tot gemeenschappelijke belangen van welke aard dan ook.

Op initiatief van de onderzoekers is hier verandering in gebracht met het op de rails zetten van het zogenaamde Gebruikersoverleg Randwyck.

Begin 1988 hebben de onderzoekers een groot aantal vraaggesprekken gehouden met vertegenwoordigers van bedrijven en instellingen alsmede een aantal bewoners in Randwyck. Het resultaat van deze vraaggesprekken is terug te vinden in het rapport **'Randwyckers doen 't samen'**.

Een van de uitkomsten van deze vraaggesprekken is dat bijna alle ondervraagden oprichting van een overlegorgaan, waarin gebruikers en bewoners van het Randwyck-terrein vertegenwoordigd zijn, zinvol vinden. Het hoofdthema van dit overleg moet criminaliteitspreventie zijn, maar ook andere onderwerpen aangaande het algemeen belang van de wijk moeten bespreekbaar zijn.

De ondervraagden zijn het erover eens dat dit overleg eens per kwartaal moet vergaderen.

Gesteund door deze resultaten schrijven de onderzoekers een eerste bijeenkomst voor dit Gebruikersoverleg uit (21 april 1988 bij de PLEM). De opkomst is goed en blijft in het vervolg ook goed. Tijdens de eerste kennismakingsbijeenkomst blijkt er een misverstand te bestaan tussen een aantal gebruikers en de onderzoekers met betrekking tot de methode van aanpak. Met name de directeur van het MECC denkt tijdens deze bijeenkomst een panklaar plan voor de beveiliging van de wijk gepresenteerd te krijgen, terwijl het nu juist de bedoeling is dat de gebruikers zelf aan de slag gaan.

De discussie, die naar aanleiding van dit misverstand ontstaat, neemt zoveel tijd in beslag dat een aantal andere belangrijke agendapunten van organisatorische aard niet meer aan bod komen. Op voorstel van een van de aanwezige bewoners wordt een stuurgroep ingesteld, die als opdracht mee krijgt de resterende punten voor de volgende bijeenkomst nader uit te werken.

Deze groep, die bestaat uit vijf vertegenwoordigers van bedrijven, een bewoner en de twee onderzoekers van de RL en BCP, stelt zich tot doel om het Gebruikersoverleg organisatorisch goed op de rails te zetten.

In totaal heeft de stuurgroep acht vergaderingen belegd.

De eerste vindt plaats op 31 mei 1988 en de laatste op 14 februari 1989.

Tijdens de eerste bijeenkomst worden de hoofddoelstelling voor het Gebruikersoverleg bepaald en wordt een eerste aanzet voor een gemeenschappelijk beveiligingsplan gegeven door de medewerker van het MECC.

Verder worden afspraken gemaakt over de secretariële ondersteuning.

In het Huishoudelijk Reglement worden de doelen van het Gebruikersoverleg verder uitgewerkt. Deze doelen zijn:

- ontmoeting en communicatie;
- informatievoorziening via gemeente, politie, externe deskundigen;
- invloed uitoefenen op de gemeentelijke planvorming uit oogpunt van sociale veiligheid;
- samenwerking bij het treffen van preventieve maatregelen.

Twee voorgestelde doelen worden niet aangenomen, namelijk:

- uitwerking van ideeën over inrichting en beheer van Randwyck en zorgen voor financiering;
- vervaardiging van een blauwdruk (standaard-draaiboek) voor inrichting, beheer en inspraak nieuwbouwwijken.

In het reglement wordt verder geregeld dat het Gebruikersoverleg werkgroepen kan instellen voor het uitwerken van een bepaald plan of agendapunt.

Met het vaststellen van het Huishoudelijk Reglement in de vergadering van het Gebruikersoverleg in maart 1989 beschouwd de stuurgroep haar werkzaamheden als beëindigd en heft zich zelf op.

Het Gebruikersoverleg heeft gedurende de onderzoeksperiode dertien maal vergaderd. De eerste vier bijeenkomsten staan voornamelijk in het teken van de organisatiestructuur, de doelstellingen en het Huishoudelijk Reglement van het Gebruikersoverleg.

Ruim een jaar hebben de onderzoekers het voorzitterschap en de secretariaatswerkzaamheden noodgedwongen voor hun rekening genomen, omdat niemand van de gebruikers zich hiervoor geroepen voelde.

Sinds het vijfde overleg in juni 1989 wordt de rol van voorzitter vervuld door de heer Wijnhoven van de Dienst Sociale Zaken en Welzijn van de gemeente Maastricht. In die periode is hij tevens voorzitter van de gemeentelijke Coördinatiegroep Bestuurlijke Preventie Voorkoming Veelvoorkomende Criminaliteit.

De secretariaatswerkzaamheden worden pas in mei 1990 van de onderzoekers overgenomen door een voormalig ambtenaar van de afdeling Algemene Zaken van de gemeente Maastricht, die van begin af aan betrokken is geweest bij het project als secretaris van de Begeleidingscommissie Randwyck.

Uit de meest recente organisatiestructuur van het Gebruikersoverleg blijkt dat in het overleg zowel door gebruikers/bewoners van Randwyck geparticipeerd wordt alsmede door een aantal externe betrokkenen. Als interne participanten kunnen genoemd worden:

- vertegenwoordigers van bedrijven en instellingen;
- afgevaardigden van het Bewonersplatform Randwyck.

De externen zijn:

- namens de gemeente de projectleider van Randwyck en de coördinator buurtbeheer;
- namens de politie de coördinator bestuurlijke preventie en een medewerker van Bureau Wijkzorg;
- een vertegenwoordiger van Bureau Inspraak en Ondersteuning;
- de voorzitter en secretaris;
- de onderzoekers van de RL en BCP.

De verhouding tussen interne- en externe leden van het Gebruikersoverleg schommelt rond drie tegen een. In het Gebruikersoverleg Randwyck blijkt deze verhouding goed te werken.

Nadat de opstart problemen achter de rug zijn begint het overleg inhoudelijk meer diepgang te krijgen. Aan de hand van de eerder geformuleerde doelen van het Gebruikersoverleg wordt dit nader toegelicht:

1. ontmoeting en communicatie

Uit de goede opkomst bij het Gebruikersoverleg kan de conclusie getrokken worden dat de deelnemers het overleg belangrijk vinden. Uit informele gesprekken met deelnemers is ons gebleken dat zij het sociale aspect van het overleg minstens even belangrijk vinden als de onderwerpen. Er zijn goede banden ontstaan tussen een aantal medewerkers van de verschillende bedrijven, hetgeen weer een positieve uitwerking heeft op de samenwerking (bijvoorbeeld het ter beschikking stellen van parkeerterreinen bij grote evenementen in het MECC).

2. informatievoorziening via externe en interne bronnen

Het Gebruikersoverleg krijgt van zowel externe als interne bronnen informatie aangereikt:

Externe bronnen:

De gemeente is van begin af aan altijd goed vertegenwoordigd in het Gebruikersoverleg met name de projectleider Randwyck is een trouwe bezoeker. De inbreng in het overleg van de kant van de gemeente beperkt zich aanvankelijk tot het geven van een toelichting op de stand van zaken met betrekking tot de planvorming en de discussie over winkelvoorzieningen in de wijk. Later breidt de inbreng van de gemeente zich uit in verband met het gemeenschappelijk beveiligingsplan en het buurtbeheer.

De rol van de politie in het Gebruikersoverleg is tot en met de eerste helft van het project gering. Daarna krijgt de participatie van de politie in het overleg een permanent karakter, met name vanwege het op stapel staande gemeenschappelijk beveiligingsplan.

De politie levert de criminaliteitscijfers voor Randwyck aan de onderzoekers, die ze analyseren en toelichten in het Gebruikersoverleg. De gegevens van de politie zijn echter niet volledig (dat wil zeggen een laag aangifte percentage van sommige delicten) en daarom hebben de onderzoekers besloten drie registratie-formulieren voor gebruik door bewoners en bedrijven te ontwerpen ten behoeve van de registratie van criminaliteit en overlast in Randwyck. De onderzoekers krijgen zo een completer beeld van datgene wat zich daadwerkelijk afspeelt aan criminaliteit en overlast binnen de wijk waardoor sneller ingespeeld kan worden op bepaalde ontwikkelingen.

Interne bronnen:

In het Huishoudelijk Reglement van het Gebruikersoverleg is vastgelegd dat de werkgroepen steeds verslag uitbrengen in het Gebruikersoverleg over de stand van zaken met betrekking tot hun werkzaamheden.

3. invloed uitoefenen op de gemeentelijke planvorming uit oogpunt van sociale veiligheid

Het Gebruikersoverleg heeft dit in eerste instantie gedelegeerd aan een van haar werkgroepen met name de Werkgroep Gebouwde Omgeving en Veiligheid. Bureau Criminaliteitspreventie produceert een voorstel om de inspraak van bewoners en bedrijven op de planvorming goed te stroomlijnen. Het voorstel wordt besproken met de projectcoördinator Randwyck, die niet erg enthousiast is. Dit probleem lost zich min of meer vanzelf op doordat de werkgroep wordt opgeheven en overgaat in het Bewonersplatform Randwyck. In maart 1989 richt het Gebruikersoverleg zich per brief aan het College van B en W met het verzoek om met betrekking tot het plan Ungers gebruik te maken van de gegevens, ervaringen en visies van de leden van het Gebruikersoverleg. Het Gebruikersoverleg stelt voor om haar inbreng op een praktische en compacte wijze te leveren, waarbij omslachtige overlegstructuren achterwege moeten blijven.

Het College van B en W laat weten graag gebruik te maken van het aanbod van het Gebruikersoverleg en bereid te zijn de inbreng van het overleg door te spelen aan de door de gemeente ingehuurd adviseurs.

Eind 1990 heeft een aantal leden van het Gebruikersoverleg op verzoek van de gemeente de taak op zich genomen om namens dit overleg een reactie te geven op het plan Ungers, vooral vanuit het oogpunt van sociale veiligheid. Zij bereiden een notitie voor ter bespreking in het Gebruikersoverleg. Vervolgens zal het standpunt van het overleg aan het College worden aangeboden.

4. samenwerking bij het treffen van preventieve maatregelen

Hiervoor heeft het Gebruikersoverleg de Werkgroep Beveiliging in het leven geroepen, die een gemeenschappelijk beveiligingsplan is gaan ontwikkelen. De voortgang wordt regelmatig besproken in het Gebruikersoverleg.

Tot voor kort heeft het overleg zich inderdaad beperkt tot de opgestelde doelen. Langzaam maar zeker beginnen in het overleg stemmen op te komen die pleiten voor een verruiming van de doelstellingen. Zij willen dat het Gebruikersoverleg zich bezig houdt met alle zaken die de leefbaarheid van de buurt aangaan. Het Gebruikersoverleg wil daarom officieel door de gemeente erkend worden als platform voor het ontwikkelen van buurtbeheer in brede zin.

Informeel is die erkenning er wel, zoals ondermeer blijkt uit de opstelling van de gemeente in het Gebruikersoverleg.

Onderwerpen die in de nabije toekomst door het Gebruikersoverleg behandeld zullen worden zijn:

- jeugd- en jongerenbeleid;
- inspraak op het plan Ungers;
- onderhoud van de braakliggende terreinen in de wijk.

De werkgroep Gebouwde Omgeving en Veiligheid

Onder deze naam komt de werkgroep in de periode januari 1988 tot april 1989 zes maal bijeen. De werkgroep wordt opgericht tijdens het Gebruikersoverleg van 11 augustus 1988. De werkgroep heeft twee doelen voor ogen:

- het kritisch volgen van de planvorming in Randwyck;
- het signaleren van knelpunten met betrekking tot de (sociale) veiligheid in de bestaande omgeving en het doen van voorstellen om deze knelpunten op te lossen.

De werkgroep wordt behalve door de onderzoekers ondersteund door een medewerker van Bureau Inspraak en Ondersteuning.

De werkgroep stelt zich verder tot taak om een bewonersplatform in Randwyck te organiseren, nadat is gebleken dat bewoners veelal op persoonlijke titel en weinig gestructureerd hun bijdrage leveren in de vergaderingen van het Gebruikersoverleg. De eerste informatieve bijeenkomsten met de bewoners vinden plaats in februari en maart 1989.

In april 1988 gaat de werkgroep over in het Bewonersplatform Randwyck, waarover later meer.

Werkgroep Bewoners

Deze werkgroep wordt evenals de vorige werkgroep tijdens het Gebruikersoverleg van augustus 1988 gevormd met de bedoeling om de bewoners van Randwyck in kaart te brengen teneinde een goede afvaardiging in het Gebruikersoverleg te regelen. Na een drietal vergaderingen besluit de werkgroep haar activiteiten te stoppen om deel te gaan uit maken van de werkgroep Gebouwde Omgeving en Veiligheid, omdat beide eenzelfde doel nastreven, namelijk het van de grond krijgen van een bewonersplatform.

Het Bewonersplatform Randwyck

In februari 1989 worden de contactpersonen van de diverse bewonersorganisaties (i.o.) in Randwyck uitgenodigd voor een kennismakingsbijeenkomst. Het initiatief ligt bij de medewerkers van Bureau Inspraak en Ondersteuning en de RL. Het is bovendien de bedoeling om de aanwezigen te informeren over het criminaliteitspreventie project Randwyck alsook over de planologische zaken aangaande de buurt.

De opkomst is matig, maar de onderwerpen spreken de aanwezigen aan. Zij vinden het belangrijk om daarover door te praten met een bredere vertegenwoordiging en besluiten om nogmaals in maart een nieuwe bijeenkomst te organiseren. Ook nu valt de opkomst weer tegen, maar desondanks willen een aantal mensen een poging wagen om een bewonersplatform van de grond te krijgen.

Op 10 mei 1989 wordt het Bewonersplatform Randwyck opgericht. De wens van een aantal bedrijven om een vaste afvaardiging van bewoners deel te laten nemen aan het gebruikersoverleg, gaat daarmee in vervulling.

De eerste officiële vergadering van het Bewonersplatform Randwyck (BPR) vindt eind mei plaats. Het BPR stelt zich tot doel:

- uitwisseling van informatie en ervaringen;
- een centraal aanspreekpunt voor alle bewonersgroepen in het leven te roepen;
- behartiging van de gezamenlijke bewonersbelangen;
- voorbespreking van de agenda van het Gebruikersoverleg en het regelen van afvaardigingen naar de diverse overlegvormen.

Het BPR wil 4 tot 5 keer per jaar vergaderen, indien er gezamenlijke kwesties aan de orde zijn. Voor de uitwerking van bepaalde activiteiten kunnen werkgroepen ingesteld worden. De diverse bewonersgroepen houden hun eigen identiteit en regelen hun eigen zaken in dit verband.

De belangrijkste activiteiten van het BPR zijn:

- een inspraakreactie op de aansluiting met het aangrenzende Céramique-terrein, waarbij speciaal aandacht wordt gevraagd voor een veilige fietsroute van Randwyck naar het centrum;
- een bezwaar tegen de bouwplannen aan het Aubeldomein;
- een inventarisatie van knelpunten met betrekking tot de afbouw van de wijk en de (sociale) veiligheid;
- de organisatie van een openbare avond over groen- en speelvoorzieningen in de wijk.

Het BPR heeft zesmaal vergaderd. De opkomst varieert tussen de zes en vijftig personen. De openbare avond over de groen- en speelvoorzieningen wordt veruit het drukste bezocht.

Naar aanleiding van deze openbare avond over de groen- en speelvoorzieningen wordt een werkgroep ingesteld, die zich met deze problematiek gaat bezig houden.

Het BPR heeft verder de intentie om een openbare avond te organiseren over het plan Ungers, dat inmiddels openbaar is.

Buiten de participatie van een afgevaardigde van het BPR in het Gebruikersoverleg staan de activiteiten van het Bewonersplatform sinds enige tijd op een laag pitje.

Hier is een aantal verklaringen voor:

- 1 De bewonersgroepen zijn nogal verschillend. Onderscheid kan gemaakt worden tussen kopers van eengezinswoningen, kopers van appartementen, huurders van particuliere organisaties en huurders van een bouwvereniging.

Het is niet ondenkbaar dat tussen deze verschillende groepen tegengestelde belangen kunnen optreden.

- 2 Veel bewoners zijn nog bezig met de inrichting van hun eigen huis en tuin. De gemeenschappelijke problematiek, zoals bijvoorbeeld de inrichting van de wijk heeft voor de meesten nog geen prioriteit.
- 3 De bewoners hebben van begin af aan al de een of andere overlegvorm voor hun eigen straat of woonblok. De specifieke zaken betreffende hun eigen straat of blok gaan hen ter harte en daar zetten zij zich voor in. Het gemeenschappelijke belang ontgaat hen voorlopig nog. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met de mate van geïnformeerd zijn over de ontwikkelingen in de wijk.

De verschillende verenigingen van huiseigenaren en bewonerscommissies

De bewoners van Randwyck kunnen worden onderverdeeld in huurders en eigenaar-bewoners.

Huurders

De bewoners van de NEDU-appartementen aan het Erasmusdomein zijn de eerste bewoners van Randwyck. Zij hebben mede onder invloed van enkele criminele voorvallen vrij snel een bewonersvereniging opgericht. Bovendien zijn zij in het begin erg actief in het Gebruikersoverleg en werkgroepen. In verband met dagelijkse werkzaamheden van de contactpersoon van deze vereniging wordt de betrokkenheid bij het project minder. Deelname aan het Bewonersplatform Randwyck komt mede hierdoor ook niet goed van de grond. Doordat de huisbaas zich negatief opstelt (niet bereid om een gedeelte van de kosten te dragen) tegenover deelname aan het gemeenschappelijk beveiligingsplan Randwyck besluit ook de bewonersvereniging niet in het plan te participeren.

De NSAW-woningen zijn begin 1989 opgeleverd. Een vertegenwoordiger van de stichting bezoekt regelmatig samen met de huismeester het Gebruikersoverleg. De NSAW hecht veel waarde aan criminaliteitspreventie en besluit dan ook een gedeelte van de kosten voor deelname aan het beveiligingsplan voor haar rekening te nemen en het resterende bedrag met de huurders te verrekenen. De NSAW is bezig om voor haar huurders in Randwyck een huurdersoverleg te organiseren.

Bouwvereniging St. Servatius heeft sinds eind 1990 plusminus zeventig woningen in Randwyck, die voor een deel bestemd zijn voor personeel van het nieuwe Academisch Ziekenhuis. Al geruime tijd voor de oplevering van de woningen wordt door een medewerker van de bouwvereniging deelgenomen aan het Gebruikersoverleg. De bouwvereniging besluit ook al vrij snel om deel te nemen aan het beveiligingsplan.

Eigenaar-bewoners

De bewoners van de koopwoningen hebben zich vrij snel, het zij wel of niet verplicht, verenigd.

Een paar verenigingen van huiseigenaren zijn verplicht opgericht in verband met gemeenschappelijke binnenterreinen. Het thema criminaliteitspreventie slaat bij de meesten nog niet direct aan. De problematiek van eigen huis en tuin heeft nog alle aandacht. De problematiek betreffende de gemeenschap-

pelijke groen- en speelvoorzieningen in de wijk ligt al wat beter in de markt gezien de grote opkomst bij de daarover georganiseerde openbare avond. In eerste instantie komt dan ook de organisatie per woonblok tot stand. Later volgt ook uit oogpunt van algemeen wijkbelang participatie in het Bewonersplatform Randwyck.

Werkgroep Voorbereiding Inspiraak Plan Ungers

Doelstelling 3 van het Gebruikersoverleg (invloed uitoefenen op de gemeentelijke planvorming) is al die tijd blijven bestaan. Het geduld van de leden van het overleg wordt op de proef gesteld, omdat het plan Ungers lange tijd niet openbaar is. In oktober 1990 brengt wethouder Wevers een bezoek aan het Gebruikersoverleg om het plan Ungers toe te lichten. Naar aanleiding van dit bezoek wordt vanuit het Gebruikersoverleg een werkgroep samengesteld met als doel een reactie voor te bereiden van het Gebruikersoverleg op dit plan. Deze reactie wordt begin 1991 door het College van B en W verwacht. Het is de bedoeling dat het plan door de werkgroep wordt getoetst op aspecten van sociale veiligheid.

De werkgroep bestaat uit:

- een vertegenwoordiger van Bureau inspraak en Ondersteuning;
- de secretaris van het Gebruikersoverleg;
- een medewerker van Bureau Wijkzorg van de politie;
- een vertegenwoordiger van het Bewonersplatform;
- een ondernemer;
- de onderzoeker van de RL.

Medio december wil de werkgroep het plan Ungers bespreken en een reactie opstellen. De werkgroep stelt vast dat geen officiële stukken betreffende het plan Ungers zijn ontvangen, waardoor het opstellen van een gedegen reactie moeilijk wordt. Om vertraging te vermijden stelt de onderzoeker van de RL zijn eigen stukken ter beschikking.

De werkgroep legt in haar reactie de nadruk op een duidelijke procedure met betrekking tot de inspraak. De concept-reactie wordt eerst in het Gebruikersoverleg besproken (maart 1991) alvorens deze aan het College wordt aangeboden.

De werkgroep Beveiliging Randwyck

Tijdens het 2e Gebruikersoverleg Randwyck op 11 augustus 1988 wordt de werkgroep 'Beveiliging' opgericht, die zich tot doel stelt een gemeenschappelijk beveiligingsplan te ontwikkelen voor Randwyck. De werkgroep wordt gevormd nadat de vertegenwoordiger van het MECC, een concept-beveiligingsplan aan het Gebruikersoverleg heeft voorgelegd. De werkgroep stelt zich tot taak de haalbaarheid van het plan te onderzoeken en eventueel in werking te laten treden.

Inhoudelijk komt het plan neer op het surveilleren van de wijk in de nachtelijke uren gedurende zeven dagen per week en in de weekends ook enkele uren overdag. Verder wil de werkgroep een meldkamer in de wijk.

De werkgroep heeft in totaal meer dan 30 maal vergaderd¹¹. Aanvankelijk eenmaal per maand en later met de realisatie van het beveiligingsplan in zicht steeds frequenter.

Bij de formatie van de werkgroep melden zich als leden vertegenwoordigers van de Provincie Limburg, Dagblad De Limburger, MECC en een bewoonster van Randwyck. De onderzoeker van de RL participeert eveneens in deze werkgroep, die voor het eerst vergadert in september 1988.

Tijdens het 3e Gebruikersoverleg maakt de afgevaardigde van de DGD kenbaar dat hij lid wil worden van de werkgroep.

Ook de beveiligingsman van de PLEM sluit zich bij de werkgroep aan.

De vertegenwoordigster van de bewoners trekt zich terug, omdat zij het gevoel heeft als vrouw niet serieus te worden genomen in het typische mannenwereldje van de beveiliging.

Besloten wordt om door middel van een enquête eerst te onderzoeken of er voldoende belangstelling bestaat bij de gebruikers van Randwyck voor een gemeenschappelijk beveiligingsplan en of zij bereid zijn hier extra geld voor vrij te maken.

Half februari 1989 wordt de balans opgemaakt. De belangrijkste conclusie is dat de gebruikers positief staan tegenover het plan en dat er een principiebereidheid bestaat om hier geld voor vrij te maken.

In maart 1989 bespreekt de werkgroep de resultaten van de enquête.

De conclusie is dat er voldoende basis is om het plan verder uit te werken.

De kosten van het plan zijn echter zodanig hoog dat zonder subsidie het plan niet realiseerbaar lijkt. De meeste bedrijven zijn weliswaar bereid een bijdrage aan het plan te leveren en zelfs meer uit te geven voor beveiliging dan zij op dit moment doen, maar de kosten mogen per bedrijf ook weer niet te hoog worden. Zij zijn tot op zekere hoogte bereid het algemeen belang te steunen. Zolang er geen uitsluitel is over subsidie mogelijkheden gaat de werkgroep aan het kostenplaatje van het beveiligingsplan sleutelen.

Aan de kwaliteit van het plan wenst de werkgroep echter niet te tornen. Als alternatief wordt voorgesteld voorlopig het idee van een meldkamer in de wijk te laten varen en verder te gaan met alleen de surveillance. Plannen hiervoor worden tijdens de volgende werkgroep bijeenkomst besproken.

Ten aanzien van de bewonersbijdrage in het kostenplaatje is de werkgroep van mening dat van de bewoners geen financiële bijdrage mag worden verwacht en dus ook niet in de begroting mag worden opgenomen. Mocht achteraf blijken dat de bewoners toch bereid zijn een kleine bijdrage te leveren dan is dat mooi meegenomen.

De werkgroep maakt de wens kenbaar behoefte te hebben aan participatie in de werkgroep van de gemeente en de politie. De politie laat weten op afroep beschikbaar te zijn. Van dit aanbod maakt de werkgroep vooral in de eindfase gebruik. Voor de gemeente geldt in feite hetzelfde verhaal.

Tevens acht de werkgroep het van belang in contact te komen met de ondernemersvereniging Beatrixhaven om te komen tot het uitwisselen van gegevens en ervaringen¹².

11 Uit dit grote aantal vergaderingen spreekt al enigszins dat er tussen lancering en uitvoering van het plan geen glad geplaveide weg lag. Indien de beschrijving in het volgende de indruk van een slepend proces wekt, gelieve men te bedenken: het heeft twee jaar geduurd, maar uiteindelijk trof men doel.

12 Beatrixhaven is een groot industrieterrein met veel criminaliteit. De ondernemersvereniging heeft ook al een en ander ondernomen om criminaliteit te voorkomen.

De werkgroep Beveiliging komt weer bijeen eind maart 1989. De medewerker van het MECC heeft zich om persoonlijke redenen voorlopig afgemeld als lid van de werkgroep. Hij heeft voor de vergadering wel zijn ideeën op papier gezet.

De inspanningen van de werkgroep leiden in april 1989 tot een concept-beveiligingsplan dat aan de bedrijven gepresenteerd kan worden. De werkgroep constateert dat participatie van het MECC en AZM absoluut noodzakelijk is in verband met de kosten van het plan. Doen deze twee giganten niet mee dan kan het plan de prullenbak in. De werkgroep besluit om bij de gemeente om subsidie te vragen.

Op 22 mei vergadert het gezelschap wederom. Op verzoek is iemand van de gemeentepolitie aanwezig om zijn visie te geven op het concept-plan hetgeen resulteert in een aantal aanvullingen en verbeteringen.

De werkgroep zit echter vast, want het is onduidelijk of het MECC en AZM wel of niet meedoen. De functionaris van de politie stelt voor om een 'petite-comité' te vormen bestaande uit de voorzitter van het Gebruikersoverleg, de medewerker van de RL en hemzelf om dit probleem op te lossen.

Het 'petite-comité' komt enkele dagen later bijeen. Er wordt een poging ondernomen om een afspraak te maken met de burgemeester. Het comité wil van de burgemeester weten of hij volgens eerdere toezegging in de Begeleidingscommissie al gepraat heeft met de directie van het AZM aangaande deelname aan het plan en of hij eventueel kan zorgen voor introductie van het 'petite-comité' bij de directie van het AZM om het plan te kunnen promoten. Een afspraak op korte termijn is niet mogelijk, maar de secretaresse van de burgemeester zegt toe op zeer korte termijn uitsluitsel te geven.

Enkele dagen later verneemt de voorzitter van het Gebruikersoverleg van de directie van het AZM dat zij welwillend staan tegenover participatie in het Beveiligingsplan. Dit wordt later schriftelijk bevestigd.

In deze periode komt binnen de werkgroep voor het eerst het idee op om in navolging van andere projecten in Nederland langdurig werklozen in te schakelen. De onderzoeker van de RL stelt naar aanleiding hiervan een draaiboek samen voor een zogenaamd project 'Wijk-meesters Randwyck'. Voor de werkgroep voert dit plan vooralsnog te ver. Het wordt daarom aangehouden voor het geval andere mogelijkheden tot niets zouden leiden.

Tijdens het Gebruikersoverleg in juni 1989 wordt een uitgewerkt concept-beveiligingsplan uitgereikt en toegelicht. Aan de aanwezigen wordt gevraagd het plan te bestuderen en vervolgens schriftelijk hierop te reageren.

Een dag later hebben de onderzoekers een afspraak met de voorzitter van het Gebruikersoverleg. De bedoeling is te onderzoeken hoe de bedrijven 'overgehaald' kunnen worden te participeren in het plan. Besloten wordt twee brieven op te stellen. Een brief is bedoeld voor de 'sterke' participanten en een voor de nog 'zwakke' participanten. In beide brieven wordt het belang van het project en deelname hieraan onderstreept. Als bijlage wordt het concept-beveiligingsplan meegestuurd.

De werkgroep vergadert na de zomervakantie weer voor het eerst op 24 augustus. Als nieuw lid is tot de werkgroep toegetreten een medewerker van de KNP. Onderwerp van bespreking is de ontvangen reacties op het plan. Steeds duidelijker wordt het voor de werkgroep dat het plan moet worden afgeslankt

vanwege de hoge kosten. Het probleem hierbij is dat er dan ook een stuk kwaliteit wordt ingeleverd en kwaliteit is juist het uitgangspunt van de werkgroep. Een ander bijkomend probleem is de kwestie van de verdeelsleutel. Hiervoor wordt door de onderzoekers een voorstel gemaakt dat tijdens het Gebruikersoverleg wordt ingebracht.

In dit voorstel wordt de hoogte van de bijdrage door vier factoren bepaald, te weten:

- 1 de mate waarin publiek wordt aangetrokken;
- 2 het aantal vierkante meter grondoppervlakte;
- 3 de gebruiksintensiteit;
- 4 de mate van 'attractiviteit' voor potentiële daders.

De medewerker van de Provincie wil zich in september 1989 uit de werkgroep terugtrekken nadat de Provincie zich negatief heeft uitgelaten t.a.v. deelname aan het plan. De Provincie is van mening dat surveilleren in eerste instantie een politietaak is en is bang voor het scheppen van een precedent m.b.t. subsidies op dit gebied.

De overige leden dringen er op aan dat hij toch lid moet blijven mede met het oog op een nog mogelijke wending in de stellingname van de Provincie onder invloed van enig politiek gelobby. Bovendien zijn zij van mening dat de Provincie een voorbeeldfunctie dient uit te stralen. Voor deze argumenten blijkt de vertegenwoordiger van de Provincie gevoelig te zijn en blijft dan ook lid.

In de septembervergadering zet de werkgroep nogmaals alle reacties op een rijtje en trekt dan de conclusie dat het plan op dit moment niet haalbaar is. De reacties zijn weliswaar bijna allemaal positief, maar ten aanzien van de kosten is men terughoudender. Sommige bedrijven willen eerst nog meer weten over de verdeelsleutel.

In het Gebruikersoverleg zal de werkgroep uitleggen dat het plan alleen goedkoper kan door het inkorten van de surveillance-uren hetgeen kwaliteitsverlies betekent. De werkgroep vindt dit niet acceptabel. In het Gebruikersoverleg zal hierover een beslissing genomen moeten worden. Tevens wordt de concept-verdeelsleutel voor de kosten op het Gebruikersoverleg gepresenteerd.

Tijdens het 6e Gebruikersoverleg in september 1989 komt er onverwachte steun voor het beveiligingsplan van de vertegenwoordiger van Aegon (beheerder van het Handelscentrum) en van de vertegenwoordiger van de winkels in het MECC. Door deze mensen wordt er op aangedrongen vooral door te gaan met het initiatief. Bij dit verzoek sluit de vergadering zich aan. Er zal onder andere naar een rechtsvorm moeten worden gezocht.

De gepresenteerde concept-verdeelsleutel roept nogal wat vragen op.

Het voorstel wordt als te ingewikkeld ervaren en wordt verworpen.

De vertegenwoordiger van De Limburger doet het simpele doch geniale voorstel om de kosten te berekenen op basis van de tijd die nodig is om een bepaald object te controleren. De vergadering gaat daar in principe mee accoord.

De bewoners kunnen nog geen oordeel geven over het wel of niet meedoen. Voor de bewoners heeft de verdere inrichting van de wijk voorlopig een veel hogere prioriteit dan het inzetten van een extra surveillance.

Op 2 oktober komen de onderzoekers en hun supervisors bij elkaar voor een 'brainstormoverleg'. Uitkomst: doorgaan met het beveiligingsplan door offertes van verschillende beveiligingsbedrijven aan te vragen ter bespreking in het Gebruikersoverleg en in de werkgroep.

In november komt de werkgroep bijeen om de ontvangen offertes te bespreken. De werkgroep stelt vast dat het vergelijken van de offertes geen eenvoudige zaak is en besluit dat een subgroepje zich hierin gaat verdiepen. De groep concludeert onder andere dat het door de werkgroep vooraf berekende kostenplaatje aardig overeenkomt met de uitgebrachte offertes en dat het financieringsprobleem blijft bestaan.

Naar aanleiding van de ontvangen offertes wil de werkgroep aan het Gebruikersoverleg voorstellen verder te praten met twee van de aangeschreven beveiligingsbedrijven, omdat deze twee qua mogelijkheden en prijs het gunstigste uit de bus komen.

Eind november lijkt er schot in de zaak te komen, nadat de medewerker van de RL telefonisch contact heeft gehad met de directeur van het MECC inzake hun standpunt met betrekking tot het beveiligingsplan.

Het MECC huurt een deel van het complex van Aegon. Aegon doet mee en dat houdt in dat het MECC onder bepaalde voorwaarden ook wil mee doen. In het Gebruikersoverleg van 28 november 1989 wordt de druk richting gemeente opgevoerd. De gebruikers willen nu eindelijk dat er spijkers met koppen geslagen worden. Het minste dat van de gemeente verwacht wordt is een morele ondersteuning, maar het liefst een garantiestelling voor het gat in de begroting.

De voorzitter van het Gebruikersoverleg verwijst naar de voor de deur staande vergadering van de Begeleidingscommissie, waarvan de burgemeester voorzitter is. Op de agenda daar staat de problematiek rond het in voorbereiding zijnde plan. Het Gebruikersoverleg wil het resultaat daarvan nog afwachten.

De onderzoekers hebben voor deze vergadering een notitie geschreven, waarin een aantal alternatieven worden genoemd om de knelpunten uit de weg te ruimen.

Staan de vergadering van de Begeleidingscommissie belt de burgemeester de directeur van het GAB om na te gaan of de uitvoering van het beveiligingsplan gekoppeld kan worden aan een werkervaringsproject. Deze actie wordt ingegeven doordat op de vergadering een stadswachtenproject à la Dordrecht als mogelijk (edoch voor Randwyck niet passend) alternatief wordt besproken. Op deze wijze kunnen de kosten van het project aanzienlijk worden teruggebracht. De directeur van het GAB ziet goede mogelijkheden in het idee van de burgemeester.

De werkgroep Beveiliging gaat met dit idee aan de slag. Tijdens de werkgroep bijeenkomst van half december worden twee varianten besproken, namelijk:

- het plan onderbrengen bij de gemeente;
- het plan aanhaken bij een particulier beveiligingsbedrijf.

De werkgroep kiest mede op advies van de onderzoekers voor deze laatste variant. Een van de redenen voor deze keuze is de aanwezigheid van een organisatorische infrastructuur bij een bedrijf. Bij de gemeente zou die nog helemaal opgezet moeten worden.

De twee overgebleven beveiligingsbedrijven moeten hun offerte aanpassen aan het werkervaringsproject. In de vergadering van eind januari besluit de werkgroep om de opdracht te gunnen aan Safened Beveiliging B.V., omdat dit bedrijf:

- ervaring heeft met werkervaringsprojecten;
- met mensen werkt die de lokale situatie goed kennen;

- creatief om blijkt te kunnen gaan met subsidie-regelingen van het GAB, waardoor de prijs gunstiger uitvalt voor de werkgroep¹³.

De kosten worden nu aanzienlijk lager en het lijkt erop dat de financiering wel haalbaar is al zit er nog een gat in de begroting van plusminus dertigduizend gulden.

Vanaf februari 1990 wordt door de werkgroep regelmatig overleg gevoerd met vertegenwoordigers van de gemeentepolitie over de uitvoering van het beveiligingsplan. Daarvoor wordt er een medewerker van de afdeling Bijzondere Wetten bijgehaald. Ook wordt in deze periode gestart met de eerste bedrijfsbezoeken betreffende de deelname aan het plan en het inventariseren van de wensen en behoeften van de deelnemers.

De onderhandelingen over deelname aan het plan worden voornamelijk gevoerd door de medewerker van de PLEM en de onderzoeker van de RL.

Van mei tot september komt de werkgroep zeer frequent bijeen om:

- de stand van zaken met betrekking tot de onderhandelingen te bespreken;
- het voorbereiden en oprichten van de Vereniging Beveiliging Randwyck (ontwerpen statuten);
- het regelen van de opleiding van de kandidaten tot beveiligingsbeambte in samenwerking met GAB;
- het contract met SafeNed op te stellen en uiteindelijk te tekenen;
- het uitstippelen van een strategie om ruchtbaarheid aan het plan te geven.

Op 16 augustus 1990 wordt de Vereniging Beveiliging Randwyck opgericht. Het bestuur wordt gevormd door de leden van de werkgroep Beveiliging, die als het ware omgevormd wordt tot verenigingsbestuur.

De Vereniging Beveiliging Randwyck

De Vereniging Beveiliging Randwyck (VBR) is voortgekomen uit de werkgroep Beveiliging.

Het oprichten van een rechtspersoon (stichting, vereniging of maatschappij) is nodig om het contract met het beveiligingsbedrijf SafeNed aan te kunnen gaan voor de uitvoering van dit gemeenschappelijk beveiligingsplan. Het Gebruikersoverleg heeft op advies van de Werkgroep gekozen voor de verenigingsvorm, vanwege het democratische karakter.

Op 16 augustus 1990 worden de statuten getekend en is de vereniging een feit. Het bestuur wordt gevormd door een aantal leden van de voormalige werkgroep Beveiliging. De VBR heeft ten doel het treffen van preventieve maatregelen ter voorkoming van (veelvoorkomende) criminaliteit in de wijk Randwyck te Maastricht. De VBR probeert dit doel ondermeer te bereiken door middel van het gemeenschappelijk beveiligingsplan Randwyck.

De eerste officiële daad na de oprichting van de vereniging is het afsluiten van het contract voor de uitvoering van het gemeenschappelijk beveiligingsplan met SafeNed. Dit beveiligingsplan gaat op 1 september 1990 in werking en loopt tot 1 september 1991. Uiteraard streeft de vereniging naar continuïteit, maar dit zal mede afhangen van de resultaten en ervaringen in het eerste jaar. Een gedegen evaluatie van het plan is daarom van essentieel belang.

¹³ Bij het andere beveiligingsbedrijf blijft de prijs gelijk ondanks het inschakelen van langdurig werklozen. Dit bedrijf zegt de GAB-subsidie nodig te hebben voor de opleidingskosten.

De Directie Criminaliteitspreventie heeft hier inmiddels geld voor beschikbaar gesteld. De evaluatie zal door de tandem Rijksuniversiteit Limburg en Bureau Criminaliteitspreventie worden uitgevoerd.

Om een beter inzicht te krijgen in de wijze van surveilleren besluit de VBR in overleg met SafeNed een barcode-systeem in te voeren. Hiervan krijgt het bestuur van de vereniging maandelijks een computeruitdraai. Aan de hand hiervan kan worden afgeleid hoe lang en langs welke route gereden/gelopen wordt en waar zich eventueel problemen hebben voorgedaan. Het bestuur verzamelt en bestudeert de dagrapporten van de surveillanten om zodoende tijdig in te kunnen spelen op bepaalde ontwikkelingen. Ook wordt regelmatig samen met de politie en SafeNed geëvalueerd.

Publiciteit

Vlak voor de start van het beveiligingsplan wordt onder de bewoners van Randwyck een informatie-folder verspreid. De VBR maakt hierin melding van de start, de werking en de deelnemers aan het plan.

Het bestuur volgt op de voet de vorderingen van de stagiaires, die een dag per week op cursus gaan om het diploma beveiligingsbeambte te verkrijgen. De lessen vinden plaats in Randwyck bij de PLEM. De bestuursleden gaan geregeld met de stagiaires tijdens de lunch een praatje maken. De opleiding is eind augustus 1990 gestart.

Het bestuur van de vereniging heeft een officieel tintje gegeven aan de start van het plan.

De officiële opening vindt eind november plaats in het Gouvernement te Maastricht. Voor het verrichten van de openingshandeling komt Prof. Dr. J.J.M. van Dijk, Hoofd Directie Criminaliteitspreventie van het Ministerie van Justitie.

Op de radio en in verschillende regionale- en landelijke dagbladen wordt melding gemaakt van deze gebeurtenis.

De VBR heeft affiches laten ontwerpen en verspreiden in de stad met de aankondiging dat Randwyck wordt beveiligd door SafeNed met daarbij de lijst van deelnemers (bijna alle bedrijven en instellingen in de wijk).

4.3 Onderhoud en Toezicht

Onderhoud

Voor het onderhoud in Randwyck zijn een aantal verschillende beheerders verantwoordelijk. Genoemd kunnen worden:

- de beheerders van bedrijven en instellingen;
- de eigenaar-bewoners;
- de particuliere verhuurders;
- de gemeente.

Uit interviews met gebruikers van Randwyck die zowel aan het begin als aan het eind van het project gehouden zijn, blijkt dat de geïnterviewden vrijwel unaniem van mening zijn dat een goed onderhouden, nette omgeving minder uitnodigt tot het plegen van criminaliteit dan een verwaarloosde omgeving. Dit houdt in dat particuliere eigenaars hun gebouw vrij houden van graffiti; glas-schade direct herstellen; de gemeentelijke diensten de straten inclusief het groen goed schoonhouden en vernield straatmeubilair snel repareren.

Particulieren

De beheerders van de bedrijven en instellingen onderhouden hun gebouwen en terreinen zonder meer goed.

De eigenaar-bewoners onderhouden in eerste instantie hun eigen huis en tuin. Enkelen spannen zich vervolgens in voor het onderhoud van de wijk via het Bewonersplatform Randwyck en voor het onderhoud van hun eigen directe omgeving via de eigen bewonersverenigingen.

De particuliere verhuurders onderhouden hun gebouwen en directe omgeving goed hetgeen bij een wandeling door de wijk duidelijk zichtbaar is. Een van de particuliere verhuurders heeft zelfs een huismeester in dienst die bij wijze van spreken dag en nacht een oogje in het zeil houdt.

Gemeente

Randwyck is een wijk in ontwikkeling. Dit heeft voor het onderhoud van de wijk consequenties. In Randwyck treffen wij aan bebouwde terreinen, terreinen verkerende in de opleveringsfase en een aantal nog braakliggende terreinen. Met betrekking tot de bebouwde omgeving wordt door het Bewonersplatform een uitvoerige lijst met kleinere en grotere knelpunten samengesteld die in overleg met de gemeentelijke projectleider van Randwyck en de coördinator buurtbeheer voor een deel worden opgelost.

Ook is een kaart met onveilig aandoende plekken in de wijk gemaakt, dat wil zeggen plekken die 's avonds door bewoners vermeden worden omdat zij er zich niet veilig voelen. Het gebrek aan verlichting is op veel van deze plekken mede oorzaak van onveiligheidsgevoel.

Aangezien de bewoners zeer grote prioriteit stellen aan de verdere inrichting van de wijk wordt door BCP hierover een notitie geschreven, waarin wordt aangedrongen op een gestructureerd overleg tussen het Bewonersplatform en de betreffende ambtenaren van de gemeente.

Zowel het BPR als de gemeente ziet af van een gestructureerd overleg, omdat dit voorlopig niet noodzakelijk wordt geacht. Met andere woorden men weet elkaar te vinden als zich problemen voordoen.

Bij de braakliggende terreinen doen zich problemen voor met het onderhoud. Deze zijn vooral te vinden in de zuid-oost-hoek van Randwyck rond het AZM en de RL. Het kan nog jaren duren voordat deze terreinen een bestemming krijgen. De oorzaak hiervan is in hoofdstuk 3 beschreven. Verder is er braakliggend terrein bij de Vrije School en bij de woningen aan het Bolivarddomein. Het onderhoud van het AZM-terrein is uitbesteed aan de Grontmij en het onderhoud van het gebied rond de Vrije School en aan het Bolivarddomein komt voor rekening van de gemeentelijke dienst Stadsontwikkeling en Grondzaken. In het Gebruikersoverleg wordt er herhaaldelijk op gewezen dat het onderhoud van de betreffende terreinen te wensen over laat. Het terrein rond de Vrije School wordt door sommigen gebruikt als vuilstortplaats, hetgeen de omwonenden een doorn in het oog is.

Toezicht

In Randwyck wordt toezicht gehouden door:

- de politie;
- beveiligingsbedrijven;
- portiers en huismeesters;
- de spoorwegpolitie;
- bewoners.

De verschillende toezichthouders worden hieronder verder beschreven.

De politie houdt even als in de rest van de stad ook toezicht in Randwyck. Het is een bekend feit dat dit vooral in de avonduren en nacht niet erg frequent gebeurt, terwijl dan juist de meeste criminaliteit plaatsvindt. Dit is dan ook voor de bedrijven en instellingen in Randwyck mede aanleiding geweest voor het inhuren van particuliere beveiligingsbedrijven.

Tot de start van het gemeenschappelijk beveiligingsplan in september 1990 zijn in Randwyck verschillende **particuliere beveiligingsbedrijven** actief. Vrijwel ieder bedrijf en instelling heeft de diensten van een particuliere beveiliging ingehuurd. Tijdens het tweede Gebruikersoverleg medio 1988 vragen enkele gebruikers zich af of een collectief contract niet voordeliger zou zijn. Bovendien voelen zij zich enigszins verantwoordelijk voor de openbare ruimte en de overige niet-beveiligde gebouwen. Een collectief contract zou meteen die lacunes kunnen vullen. Zij gaan dan ook met dit idee aan de slag met als gevolg dat na een vrij lange periode van moeizame voorbereidingen treffen op 1 september 1990 een tamelijk uniek beveiligingsplan van start is gegaan (zie Werkgroep Beveiliging).

Het Gebruikersoverleg Randwyck heeft er in samenwerking met de gemeente, politie, arbeidsbureau, bedrijfsleven en bewoners een werkervaringsproject van gemaakt, waarbij 14 langdurig werklozen worden opgeleid tot gediplomeerde beveiligingsambtenaren. Deze mensen lopen tegelijkertijd stage bij het beveiligingsbedrijf SafeNed. De uitvoering van het plan houdt in dat om te beginnen voor de periode van een jaar elke avond en nacht (van 19.00 uur tot 07.00) in de wijk wordt gesurveilleerd door twee mensen van het beveiligingsbedrijf. In principe is een van beide gediplomeerd en de ander in opleiding. In de weekends en op feestdagen wordt ook overdag gesurveilleerd. Uitgangspunt is het bewaken van de hele wijk, maar het spreekt vanzelf dat de betalende uitbreider aan bod komen.

De paar bedrijven die niet meedoen aan het gemeenschappelijk beveiligingsplan maken gebruik van de diensten van een ander particulier beveiligingsbedrijf.

De grotere bedrijven en instellingen hebben een **portier c.q. receptionist(e)** in dienst. Via monitors kunnen zij toezicht houden op de parkeerplaatsen/garages. Het woonblok van de NSAW heeft een **huismeester** in dienst die ook belast is met het houden van toezicht op het gebouw en directe omgeving.

De spoorwegpolitie is in Randwyck actief vanwege het station aldaar.

In verband met drugsoverlast bij het station houdt de spoorwegpolitie meer toezicht dan normaal bij dergelijk station.

Tot slot zijn er ook **bewoners** in Randwyck die wel of niet onder invloed van het project zich bewust zijn geworden van criminaliteitspreventie en daardoor misschien eerder onregelmatigheden melden of proberen te voorkomen.

4.4 Evaluatie beheer en criminaliteitspreventie

Overlegvormen, doelstellingen en belangrijkste activiteiten

Gebruikersoverleg

Met de start van het criminaliteitspreventie project ontstaat er in Randwyck een gemeenschappelijk belang. Dit wordt door de bij de aanvang van het project geïnterviewde gebruikers onderkend en zij geven dan ook te kennen voorstander te zijn van een periodiek gebruikersoverleg.

Dit overleg komt moeizaam op gang, omdat een aantal gebruikers met verkeerde verwachtingen in het overleg zijn gestapt. In plaats van de handen uit de mouwen te steken gaan zij met de handen over elkaar zitten in afwachting van wat het onderzoeksteam te bieden heeft.

Inmiddels is die afwachtede houding bij de meeste deelnemers wel verdwenen. Terugblikkend kunnen de deelnemers qua houding in vier groepen onderverdeeld worden:

- 1 er zijn er die vanaf het begin zeer positief zijn en gedurende het hele proces blijven, hetgeen een belangrijk uitstralingseffect heeft gehad op andere participanten;
- 2 er zijn er die in het begin sceptisch, kritisch of weinig actief zijn maar later, wanneer het concreter wordt en een groot deel van de overigen mee blijken te doen, zich alsnog positief opstellen en actief worden (en zelfs strategische rollen op zich nemen);
- 3 er zijn er die er altijd bijbongelen, zich weinig betrokken voelen of er een andere visie op na houden en pas op het laatste moment meedoen (bijvoorbeeld aan het beveiligingsplan) omdat zij geen spelbreker willen zijn;
- 4 er zijn er die zich niet betrokken voelen, totaal geen interesse hebben, geen gezamenlijke verantwoordelijkheid voelen en nog steeds niet meedoen aan Gebruikersoverleg en Beveiligingsplan.

Om een dergelijk project te laten slagen zijn minstens een aantal deelnemers in groep één nodig. Vervolgens moeten tijdens het proces de minder gemotiveerden uit groep twee de kans krijgen bij te draaien. Tenslotte moeten de mensen uit groep één en twee de groepen drie en vier zo klein mogelijk zien te maken. Dit is in Randwyck gelukt.

Het Gebruikersoverleg is inmiddels uitgegroeid tot het belangrijkste overlegorgaan in de wijk, waarin naast de gebruikers zelf geparticipeerd wordt door de gemeente en de politie.

Uit interviews met gebruikers van Randwyck aan het eind van het project (december 1990) kan geconcludeerd worden dat het oprichten van het Gebruikersoverleg door de betrokkenen als een van de belangrijkste resultaten van het project beschouwd wordt.

De positieve ontwikkeling die het Gebruikersoverleg heeft doorgemaakt komt voorts tot uitdrukking in het feit dat een aantal gebruikers, die zich in het begin nogal negatief en kritisch opstelden zijn uitgegroeid tot belangrijke trekkers; met name van het gemeenschappelijk beveiligingsplan.

De verklaring waarom sommige gebruikers zich meer inzetten voor het project dan anderen is, zoals uit interviews met de betrokkenen blijkt, een gevolg van een combinatie van de factoren 'sociale betrokkenheid', 'specifieke deskundigheid' en 'beschikbare tijd' (met toestemming van de baas). De factor 'eigen belang' speelt geen rol bij de trekkers van het Gemeenschappelijk Beveiligingsplan.

Voor het succes van het Gebruikersoverleg kunnen vier factoren worden opgevoerd:

- 1 de inzet van stuurgroep en werkgroepen: de stuurgroep heeft de doelstellingen van het overleg geformuleerd en de organisatiestructuur opgezet. In de praktijk is een goed uitgangspunt gebleken om het Gebruikersoverleg te laten discussiëren over panklare voorstellen uit de werkgroepen.
- 2 de inbreng van de onderzoekers: als de onderzoekers niet zo veel tijd in het opstarten en begeleiden van het overleg hadden gestoken dan was het nooit goed van de grond gekomen. De onderzoekers hebben ruim een jaar het voorzitterschap vervuld en bijna tot aan het eind van het project het secretariaat gevoerd. Verder heeft de onderzoeker van de RL vele contacten met gebruikers in de wijk onderhouden hetgeen het effect had van de druppel die zelfs de hardste steen uitholt.
- 3 de vaste onderwerpen op de agenda van het overleg: de steeds terugkerende onderwerpen hebben een positieve invloed op de betrokkenheid bij het overleg. Zij geven een duidelijke structuur aan de discussie, waardoor het aantrekkelijker is om de vergaderingen te bezoeken. De gebruikers zijn benieuwd naar de voortgang met betrekking tot de plannen/onderwerpen. Als vaste agendapunten kunnen worden genoemd:
 - het beveiligingsplan
 - de planologische- en stedenbouwkundige ontwikkeling
 - de onveiligheids- en beheerproblemen
 - de criminaliteitscijfers voor Randwyck.
- 4 de rol van de gemeente: de participatie van de gemeente in het Gebruikersoverleg is van begin af aan goed. De inbreng beperkt zich echter tot het geven van de stand van zaken met betrekking tot de planvorming in Randwyck. Voor de gebruikers belangrijke items als winkelvoorzieningen en veilige langzaamverkeerroutes komen in mindere mate aan bod. De gemeente vindt dat dit soort zaken te weinig met criminaliteitspreventie van doen heeft. In de laatste fase van het project neemt de inbreng toe met name met betrekking tot het gemeenschappelijk beveiligingsplan en het buurtbeheer.

Uit de interviews met gebruikers van Randwyck aan het eind van het project blijkt dan ook dat zij de inbreng van de gemeente als vrij positief omschrijven. Van doorslaggevende betekenis hierbij is waarschijnlijk de financiële bijdrage die de gemeente zich heeft getroost bij de realisatie van het beveiligingsplan.

In de eerste helft van het project participeert de politie nauwelijks in het Gebruikersoverleg. De politie wordt wel steeds via de verslagen van de vergaderingen geïnformeerd. Met de vorderingen van de plannen met betrekking tot het beveiligingsplan krijgt de participatie van de politie een permanent karakter.

Uit de slotinterviews met gebruikers komt dan ook naar voren dat zij de bijdrage van de politie in het project als licht negatief interpreteren. Waarschijnlijk wordt dit oordeel vooral ingegeven door de afwachtende opstelling die de politie in het begin van het project heeft ingenomen. Om een goede relatie met de gebruikers te krijgen was het beter geweest als de politie ook in de eerste helft regelmatig het Gebruikersoverleg had bijgewoond. Het argument dat de politie op dat moment nog weinig kon bijdragen, snijdt geen hout. Als het om veiligheid gaat dan willen de betrokkenen op zijn minst door de politie worden geïnformeerd.

Het Gebruikersoverleg Randwyck is inmiddels rijp om de eerder geformuleerde doelstellingen verder uit te breiden. De leden van het overleg hebben dit zelf te kennen gegeven en wij ondersteunen dit voornemen van harte. Het overleg wil zich gaan bezig houden met alles wat de leefbaarheid van de wijk in het algemeen aangaat en wil daarom officieel door de gemeente erkend worden als platform voor het ontwikkelen van buurtbeheer in brede zin.

Als punt van kritiek bestaat nog steeds het feit dat het voorzitterschap en het secretariaat vervuld wordt door personen die niet tot de gebruikers van Randwyck behoren. In de toekomst zullen die functies alleen al uit oogpunt van betrokkenheid uitgeoefend moeten worden door directe belanghebbenden.

Uit de interviews met leden van het Gebruikersoverleg komen ten aanzien van de organisatie een aantal suggesties naar voren:

- met betrekking tot vergaderfrequentie: opstellen jaarplan;
- met betrekking tot vergadertijden : de bewoners pleiten voor vergaderingen in de avonden; bedrijven vergaderen het liefst overdag. Om beide partijen tegemoet te komen stellen wij voor om het zoveel mogelijk op het eind van de middag te doen. Dit kan eveneens in het jaarplan worden vastgelegd.

De Werkgroep Gebouwde Omgeving en Veiligheid

De Werkgroep Gebouwde Omgeving en Veiligheid heeft de planvorming in Randwyck van begin af aan kritisch gevolgd en herhaaldelijk via het Gebruikersoverleg bij de gemeente aangedrongen op het wegnemen van een aantal onveilige plekken in de wijk door bijvoorbeeld het aanleggen van een goede verlichting. Bovendien heeft de werkgroep steeds gepleit voor een aantal winkelveorzieningen waar de bewoners voor hun eerste levensbehoeften terecht kunnen. Naar de mening van de werkgroep en die van de onderzoekers is dit bevorderlijk voor de leefbaarheid van de wijk in het algemeen. Buurtwinkels hebben immers, zoals bekend, een zeer belangrijke sociale functie. Een goed sociaal klimaat in de wijk bevordert vervolgens weer de vanuit oogpunt criminaliteitspreventie zo gewenste sociale controle.

Wij betreuren het zeer dat dit niet past binnen het beleid van de gemeente.

Het Bewonersplatform Randwyck en de verschillende bewonersgroepen

Het vrij moeizaam tot stand gekomen Bewonersplatform blijkt tot nu toe ook in de praktijk nog niet optimaal te functioneren, ondanks de ondersteuning van Bureau Inspraak en Ondersteuning. Dit Bureau staat op het standpunt dat het initiatief van de bewoners moet uitgaan, waarna vanzelfsprekend op ondersteuning gerekend kan worden.

De bewoners voelen zich om redenen die in paragraaf 4.2 zijn beschreven nog niet voldoende betrokken bij het Bewonersplatform Randwyck. Aangezien er in de wijk voldoende problemen zijn is het spijtig dat door slechte communicatie tussen de bewoners het gemeenschappelijke belang in de verdrukking is geraakt.

Onze verwachting is dat het BPR niet van de grond komt zolang:

- de bewoners niet zelf het initiatief nemen;
- de bewoners nog te veel met hun eigen huis en tuin bezig zijn;
- er geen concrete agendapunten worden aangedragen vanuit de gemeente, het Gebruikersoverleg of de Vereniging Beveiliging Randwyck;
- deze agendapunten niet tot een succesje leiden (het laatste succesje van het BPR is inmiddels weer te lang geleden; dit had betrekking op noodverlichting aan de Leuvenlaan). Een nieuwe scoringskans zou de inrichting van een speelplaats door en voor de bewoners kunnen zijn;
- er geen informatie verstrekt wordt door middel van bijvoorbeeld een wijkblad.

De werkgroep Beveiliging en Vereniging Beveiliging Randwyck

De werkgroep heeft een voor Nederland tamelijk uniek beveiligingsplan gerealiseerd op basis van public-private partnership, dat wil zeggen een gestructureerde samenwerking tussen gemeente en bedrijfsleven ter beveiliging van de wijk.

De werkgroep is geconfronteerd met een aantal problemen, namelijk:

- het kostenplaatje;
- de kwestie van de verdeelsleutel;
- de lopende contracten van gebruikers met beveiligingsbedrijven;
- moeizame onderhandelingen over deelname met vooral de grootste gebruikers, zoals het MECC, AZM en Gouvernement.

Dat het beveiligingsplan uiteindelijk toch gerealiseerd is het gevolg van:

- het doorzettingsvermogen van de werkgroepleden en de toestemming van hun meerderen in het bedrijf om er zoveel tijd in te steken;
- het idee om er een werkervaringsproject van te maken;
- de aanhoudende druk op de gemeente van de zijde van de gebruikers en onderzoekers om aan het beveiligingsplan deel te nemen;
- de ondersteunende rol van de onderzoeker van de RL aan de werkgroep Beveiliging;
- het briljante idee van een van de leden van de werkgroep om de moeilijke kwestie van de verdeelsleutel te omzeilen.

Kortom alle krachten gingen plotseling in dezelfde richting werken. Als dat niet zo was geweest dan was het plan nooit van de grond gekomen.

De oprichting van de VBR in samenspel met de realisatie van het Beveiligingsplan wordt in de slotinterviews met een aantal gebruikers genoemd als een van de belangrijkste positieve resultaten die in het kader van het preventie project geboekt zijn.

Uit de interviews blijkt verder dat de meesten tevreden zijn over het beveiligingsplan, zoals dit in zijn uiteindelijke vorm in uitvoering is genomen. Hun verwachting is dat de kans op criminaliteit zal verminderen of minstens stabiel zal blijven door de uitvoering van het plan.

Het is dan ook van essentieel belang dat het bestuur van de VBR het plan regelmatig evalueert met de politie, beveiligingsbedrijf en GAB, waarbij aandacht besteed moet worden aan de uitvoering, de loopbaanontwikkeling van de stagiaires en de ontwikkeling van de criminaliteit.

Onderhoud en toezicht

Het onderhoud en beheer van met name de braakliggende terreinen vormt voor het Gebruikersoverleg een voortdurende bron van zorg en voor de omwonenden tevens een bron van ergernis. Vooral met betrekking tot het braakliggend terrein rond de Vrije School komen bij het Gebruikersoverleg regelmatig klachten binnen. Het terrein wordt door haar zeer gebrekkige inrichting gebruikt als illegale vuilstortplaats met alle gevolgen van dien. Deze entourage komt het imago van de directe omgeving niet ten goede. Een slecht onderhouden omgeving nodigt weer uit tot vandalisme etc.

Die braakliggende terreinen vormen een duidelijk knelpunt in het beheer. Dat zal zo blijven zolang:

- de verantwoordelijkheid ervoor zo versnipperd is;
- er geen signalering vanuit de bewoners naar de beheerders is;
- de terreinen elke vorm van (tijdelijke) inrichting ontberen.

In paragraaf 4.2 hebben wij gezegd dat het toezicht in Randwyck goed is geregeld. Vooral het gemeenschappelijk beveiligingsplan draagt hier voor een groot deel toe bij.

Wij zouden graag zien dat de toezichthouders uit het werkervaringsproject, meer dan tot nu toe het geval is, toezicht houden op de openbare ruimte waaronder nadrukkelijk ook begrepen de braakliggende terreinen. Hun taak is nu voornamelijk het beveiligen van de gebouwen in Randwyck. Voor de toekomst (denkend aan het groeiend aantal bezoekers van buiten de wijk en de stad) lijkt ons een uitbreiding van hun taken in de richting van service-verlening voor de hand te liggen. Dit zou automatisch inhouden dat de toezichthouders ook overdag in de wijk aanwezig moeten zijn. Om dit te kunnen bekostigen denken wij aan een koppeling met de banenpool, die in Maastricht onlangs is opgericht om langdurig werklozen in Maastricht en de Heuvellandgemeenten aan een baan te helpen. Een zeer gunstige bijkomstigheid zou zijn dat de continuïteit van het beveiligingsplan Randwyck voor de eerste jaren gewaarborgd is.

Uit de interviews met gebruikers van Randwyck komen een aantal suggesties voor beheermaatregelen naar voren ter preventie van (veelvoorkomende) criminaliteit. Genoemd worden:

- vandalismevoorlichtingsprojecten op scholen in Randwyck;
- politievoorlichting over inbraakpreventie aan bewoners en gebouwbeheerders;
- invoeren van buurtbeheer in Randwyck;
- gegarandeerde voortzetting van het gemeenschappelijk beveiligingsplan;
- invoering spreekuur wijkagent voor enkele uren per week.

Binnen het Gebruikersoverleg dient te worden vastgesteld welke van deze suggesties overgenomen worden en hoe deze verder moeten worden uitgewerkt.

4.5 Conclusies

In de voorgaande paragrafen is het beheer in relatie met criminaliteitspreventie steeds vanuit twee verschillende invalshoeken besproken. Enerzijds vanuit de organisatorische hoek en anderzijds vanuit de aandachtspunten toezicht en onderhoud. De conclusies in deze paragraaf en de aanbevelingen in 4.6 staan in dezelfde volgorde.

Bedrijven en bewoners in Randwyck zijn goed georganiseerd

Met de start van het bestuurlijk criminaliteitspreventie project Randwyck is het institutionaliseringsproces binnen de wijk goed op gang gebracht.

Gedurende de onderzoeksperiode (januari 1988 tot en met december 1990) is de organisatiegraad in Randwyck gestaag toegenomen hetgeen moge blijken uit de oprichting en activiteiten van:

- het Gebruikersoverleg Randwyck (1e vergadering april 1988) met zijn verschillende werkgroepen;
- het Bewonersplatform Randwyck (oprichtingsvergadering mei 1989);
- een aantal verenigingen van Huiseigenaren en bewonersverenigingen;
- een huurderscommissie NSAW-woningen (oktober 1990);
- de Vereniging Beveiliging Randwyck (opgericht augustus 1990).

Gebruikersoverleg is een goede overlegstructuur voor bewoners en bedrijven

Een overleg waarin bedrijven, instellingen, bewoners, gemeente en politie en externe deskundigen met elkaar praten over de leefbaarheid van de wijk in het algemeen en de criminaliteit(spreventie) in het bijzonder is voor Nederland nog tamelijk uitzonderlijk te noemen.

Deze overlegstructuur heeft een positieve uitwerking. Er is een grote bereidheid tot samenwerking op verschillende gebieden, niet alleen op het gebied van de beveiliging, maar ook ten aanzien van de verkeers- en parkeerproblematiek.

Het opstarten van een goed functionerende gebruikersorganisatie vergt een lange adem c.q. langdurige inzet van professionele krachten

De onderzoekers hebben in dit overleg van begin af aan een belangrijke trek-kersfunctie vervuld (voorzittersrol, secretariaatswerkzaamheden etc.). Het is pas sinds juni 1989 dat het Gebruikersoverleg een eigen voorzitter en secretaris heeft. Met andere woorden de onderzoekers hebben veel tijd in deze voor hen **oneigenlijke** taak gestoken.

Het blijven liggen van organisatie- en coördinatietaken is een probleem van elke vrijwilligersorganisatie. Zonder een professionele kracht voor dit soort werkzaamheden komt de continuïteit in gevaar.

Het Gebruikersoverleg moet officiële status krijgen

Het Gebruikersoverleg wil officieel door de gemeente erkend worden als platform voor het ontwikkelen van buurtbeheer in brede zin. Informeel is die erkenning er wel, zoals ondermeer blijkt uit het bezoek van wethouder Wevers (Volkshuisvesting, Stadsvernieuwing en Ruimtelijke Ordening) op 31 oktober 1990 aan het Gebruikersoverleg om het plan Ungers toe te lichten.

Toenemende betrokkenheid van gemeente en politie bij het project Randwyck: groeien naar een vorm van publiek private samenwerking

In de tussentijdse evaluatie hebben de onderzoekers nog geconcludeerd dat het niveau van participatie van de gemeente en politie nog erg laag is.

Anno 1990 kan gesteld worden dat t.a.v. de betrokkenheid van de gemeente en politie in het Gebruikersoverleg een kentering is opgetreden. De gemeente is ruim vertegenwoordigd. In principe kan de voorzitter, die weliswaar op persoonlijke titel deel neemt, gezien worden als een vertegenwoordiger van de gemeente. Verder nemen namens de gemeente deel aan het overleg de projectleider Randwyck, de coördinator buurtbeheer en een medewerkster van de Dienst Publieke Werken en Sport. De politie wordt in het overleg vertegenwoordigd door de coördinator bestuurlijke criminaliteitspreventie en een medewerker van Bureau Wijkzorg.

De grotere betrokkenheid c.q. inzet bij het project van gemeente en politie blijkt niet alleen uit het bijwonen van de vergaderingen van het Gebruikersoverleg, maar ook uit concrete activiteiten, zoals:

- de bijdrage aan de totstandkoming van het beveiligingsplan;
- het overleg tussen gemeente en bewoners over de lijst van geïnventariseerde knelpunten, waarvan een groot gedeelte is verholpen;

- het bezoek van de betrokken wethouder aan het Gebruikersoverleg om het plan Ungers toe te lichten en het verzoek aan dit overleg om hier schriftelijk op te reageren;
- de activiteiten van Bureau Inspraak en Ondersteuning met betrekking tot het Bewonersplatform;
- de samenwerking met het GAB, die tot stand gekomen is op initiatief van de burgemeester.

In potentie is het Gebruikersoverleg een schoolvoorbeeld van een wijkgerichte ontwikkeling en beheer door een publiek privaat samenwerkingsorgaan. Dat dit ook echt tot de mogelijkheden behoort bewijst de Vereniging Beveiliging Randwyck met het gemeenschappelijk beveiligingsplan, waarin door gemeente, politie en bedrijfsleven nauw wordt samengewerkt.

Grotere betrokkenheid van politie en gemeente als gevolg van gunstig verloop van project

Er zijn drie factoren die hebben bijgedragen aan een groeiende betrokkenheid van gemeente en politie bij het project:

- er was een aanhoudende druk op de gemeente van de zijde van de gebruikers en onderzoekers om met het beveiligingsplan mee te doen;
- de koppeling met werkgelegenheid maakte het beveiligingsproject en dus het actief meedraaien in overleggen voor de gemeente aantrekkelijker;
- de regionale publiciteit rond de realisatie van het gemeenschappelijk beveiligingsplan schept verplichtingen: de gemeente kon niet meer terug.

Voor al deze drie factoren geldt dat zij alleen een stimulerende werking hebben als het project zich in positieve zin ontwikkelt.

Naast het verloop van het project zelf, heeft (wellicht) ook meegespeeld dat binnen de gemeente Maastricht het draagvlak voor bestuurlijke preventie met name vanaf 1989 wat groter is geworden.

De betrokkenheid van de bewoners bij de verschillende buurtbelangen is nog niet groot

Het Bewonersplatform Randwyck is destijds met veel enthousiasme van een aantal bewoners opgericht, maar is tot nu toe nog niet goed van de grond gekomen, ondanks de professionele ondersteuning van Bureau Inspraak en Ondersteuning.

Voor deze nog geringe betrokkenheid zijn drie verklaringen aan te voeren:

- 1 de bewonersgroepen zijn nogal verschillend (huurders en eigenaar-bewoners);
- 2 veel bewoners zijn nog te druk bezig met de inrichting van hun eigen huis en tuin;
- 3 de bewoners zijn onvoldoende geïnformeerd over de ontwikkelingen in de buurt.

Betrokkenheid van de bedrijven en instellingen verschilt sterk

De houding van de participanten in het proces valt niet te voorspellen. Je moet bedenken dat wie aan het begin kritisch is straks misschien eerste viool speelt. Zonder een paar actieve en volhardende participanten wordt het moeilijk om een project als in Randwyck een kans van slagen te geven.

In Randwyck is het meegefallen. Er waren een paar positieve doorzetters zonder wie het niet gelukt was.

Oprichten vereniging nodig voor de uitvoering van het beveiligingsplan

Augustus 1990 werd officieel de Vereniging Beveiliging Randwyck (VBR) opgericht door de leden van de werkgroep Beveiliging.

Het oprichten van een vereniging was nodig om het contract met het beveiligingsbedrijf SafeNed aan te kunnen gaan voor de uitvoering van het gemeenschappelijk beveiligingsplan, de contributie van de deelnemers te innen en controle op de uitvoering te kunnen uitoefenen.

Het Gebruikersoverleg is hier niet het geschikte orgaan voor, omdat dit tot op heden een losse, informele organisatie is en dus geen rechtspersoon in de zin der wet. Als een activiteit concreet gaat lopen (bijvoorbeeld het beveiligingsplan) dan is het tijd om een formele organisatie van de grond te tillen. Niet alleen om praktische zaken te regelen, maar ook om sterker en geloofwaardiger over te komen, zowel naar binnen als naar buiten.

Onderhoud en toezicht

Integrale gemeentelijke visie met betrekking tot beheer ontbreekt nog

Geconcludeerd mag worden dat bij de gebruikers van Randwyck en de gemeente nog geen duidelijke totaalvisie bestaat met betrekking tot het beheer van de wijk. Het laatste halfjaar begint hier verandering in te komen. Het gebruikersoverleg is op grond van de samenstelling (participatie van o.a. de coördinator buurtbeheer) zich steeds meer bewust geworden van de mogelijkheden om een buurtplatform te worden dat zich met buurtbeheer in brede zin wil bezig houden. Dit blijkt onder andere uit:

- het gemeenschappelijk beveiligingsplan;
- de aandacht voor de verkeer- en parkeerproblematiek;
- het op de voet volgen van het plan UvB;
- de aandacht voor de jongerenproblematiek;
- de bezorgdheid omtrent het onderhoud/beheer van de braakliggende terreinen;
- het signaleren en vervolgens gedeeltelijk wegnemen van onveilige plekken;
- de aandacht voor de drugsproblematiek.

Wij zijn er echter nog lang niet, want het blijft nu nog grotendeels bij signaleren en blijven maatregelen uit. Van een integrale aanpak is nog geen sprake.

Onderhoud

Onderhoud van de braakliggende terreinen moet worden verbeterd

Er doen zich in de wijk twee knelpunten voor op het gebied van het onderhoud, namelijk de gebieden rond het AZM en aan de Randwycksingel. Het onderhoud van het AZM-terrein is uitbesteed aan de Grontmij en het onderhoud van het gebied rond de Randwycksingel komt voor rekening van de gemeentelijke dienst Stadsontwikkeling en Grondzaken. In het Gebruikersoverleg wordt echter herhaaldelijk gesignaleerd dat het onderhoud van beide ter-

reinen te wensen over laat en de gebrekkige inrichting uitnodigt tot illegale vuilstort.

Wij pleiten er dan ook voor om deze terreinen tijdelijk, tot dat een definitieve bestemming volgt, in te richten en te onderhouden. Een tijdelijke inrichting hoeft ons inziens geen handen vol geld te kosten. Het terrein rond de Vrije School is uitstekend geschikt voor de aanleg van bijvoorbeeld een fietscrossbaan of een trapveldje. Er kan ook aan een tijdelijke groenvoorziening worden gedacht, met gras en lage struiken. In ieder geval geen snelgroeiende soorten, want die kunnen de onveiligheid in de hand werken.

Een goede openbare ruimte vraagt een goede organisatie en een goed beheer. Op bestuurlijk niveau moet worden gewerkt aan een goede afstemming van de verschillende gemeentelijke diensten die zich met de openbare ruimte bezighouden. Voor het onderhoud van de buitenruimte in de stad zou bij wijze van experiment in Randwyck gestart kunnen worden met het instellen van een speciale wijkploeg.

Wanneer de gemeente laat zien dat zij het onderhoud en het beheer serieus nemen, dan verhoogt dat de kans op een grotere betrokkenheid van de burgers/gebruikers bij de buitenruimte.

Toezicht

Het toezicht in Randwyck is goed geregeld.

Het belangrijkste resultaat op het gebied van toezicht is het gemeenschappelijk beveiligingsplan dat per 1 september 1990 van start is gegaan.

De realisatie van dit plan heeft verschillende malen aan een zijden draadje gehangen. Het doorzettingsvermogen van een aantal betrokkenen was van doorslaggevende betekenis.

De VBR is druk doende om te streven naar continuering voor meerdere jaren (mits het resultaat van het eerste jaar bevredigend is).

Het gemeenschappelijk beveiligingsplan wordt in opdracht van het Ministerie van Justitie apart geëvalueerd.

De meeste bedrijven en instellingen hebben een portiersdienst en heeft het NSAW- complex (huurwoningen) een zeer actieve en waakzame huismeester. Verder wordt in de wijk toezicht gehouden door politie, spoorwepolitie en een tweetal particuliere beveiligingsbedrijven (los van het gemeenschappelijke plan).

Vereniging Beveiliging Randwyck goed voorbeeld van een public private partnership

De VBR heeft in samenwerking met gemeente, politie, arbeidsbureau, bedrijfsleven en bewoners een tamelijk uniek beveiligingsplan gerealiseerd. Weliswaar zijn er in het land meer van deze projecten, maar deze draaien alleen dankzij subsidies. Het gemeenschappelijk beveiligingsplan Randwyck is niet afhankelijk van subsidies en is daarom een goed voorbeeld van een public private partnership.

Een ander voorbeeld van een publiek private samenwerkingsvorm vinden wij in Zoeterwoude. Hier heeft de Stichting Beveiliging Grote Polder sinds 1989 pogingen ondernomen om voor de ruim 100 bedrijven een gemeenschappelijk beveiligingsplan van de grond te krijgen. Tot op heden is het daar echter niet gelukt om de bedrijven massaal achter het plan te krijgen.

In Randwyck is men er in geslaagd om 90% van de bedrijven en instellingen van het nut van deelname te overtuigen.

Eindconclusie

Het beheer in Randwyck is zodanig dat weliswaar veel aan criminaliteitspreventie wordt gedaan, maar echter wel vanuit een beperkte en eenzijdige invalshoek, namelijk via surveilleren (gemeenschappelijk beveiligingsplan) en via portiersdiensten. De doelstelling 'veiligbeheer' is daardoor niet volledig gehaald.

De aan het eind van het project geïnterviewde gebruikers vinden ook dat de doelstelling nog maar gedeeltelijk is gerealiseerd. Zij vinden dat voor wat betreft de bedrijven de doelstelling is gehaald (door de oprichting van de VBR en het Beveiligingsplan), maar voor het woongedeelte nog niet. Een integrale gemeentelijke visie op buurtbeheer voor Randwyck ontbreekt nog. Pas wanneer deze visie gestalte heeft gekregen, kan worden gesteld dat de doelstelling volledig is gehaald.

5 Samenvattende conclusies en aanbevelingen

5.1 De invulling van het project

De doelstellingen van het project (geformuleerd als slagzinnen: "veilig ontwerp", "veilig beheer", "inzicht in proces") zijn ambitieus te noemen, terwijl de marsroute waarlangs de doelen bereikt zouden moeten worden aan het begin van het project nog niet uitgestippeld was. Dit was een moeilijke combinatie, die echter onvermijdelijk was gelet op de actie-component van het onderzoek. Het onderzoek hield enerzijds in dat onderzoekers moesten meedoen en meedenken in het proces (actie-component) en anderzijds voldoende afstand van dit proces moesten nemen om dit objectief te kunnen beschrijven en analyseren (onderzoeks-component). Enerzijds zijn er de onderzoekers die via advisering en het doen van deel onderzoeken het bereiken van de doelstellingen moeten bevorderen, anderzijds zijn er de gebruikers van de wijk, de politie en het gemeentelijk apparaat die concreet gestalte moeten geven aan de voorgestelde activiteiten en die het opgestarte proces moeten consolideren. Het zal duidelijk zijn dat een dergelijke opzet consequenties voor een project heeft:

- Realisering van de doelstellingen is uitermate onzeker.
- De concrete invulling van het project kan nog alle kanten uit.

Dit tweede punt heeft als voordeel dat er ruimte is voor creatieve ideeën, het nadeel is echter dat de onderzoekers afhankelijk zijn van die nadere invulling. In het uiterste geval nemen anderen weinig tot geen initiatief en valt er voor onderzoekers ook weinig te ondernemen. Een dergelijke situatie heeft zich tijdens dit project niet voorgedaan; wel hebben de onderzoekers meer tijd dan oorspronkelijk voorzien, gestoken in stimulerende en ondersteunende activiteiten.

Twee duidelijke voorbeelden hiervan zijn de secretariaatsactiviteiten in het kader van het gebruikersoverleg en de bijdrage die geleverd is aan het ontwikkelen van het beveiligingsplan¹⁴.

Het eerste voorbeeld is een negatief gevolg van de grote oningevuldheid van het project, in combinatie met het nog weinig ontwikkelde draagvlak van bestuurlijke preventie.

Het tweede voorbeeld is een positief gevolg van de grote mate van oningevuldheid van het project. Geen der onderzoekers en leden van de begeleidingscommissie heeft bij de start van het project ooit gedacht dat het gezamenlijk inhuren van een bewakingsdienst door de gebruikers van Randwyck een onderdeel zou vormen van 'een wijze van beheer waarin zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met criminaliteitspreventie'.

¹⁴ Vanzelfsprekend is de uitvoering van deze werkzaamheden, die niet in de opzet voorzien waren, ten koste gegaan van werkzaamheden waarop in de opzet wel was gerekend. Met name de uitvoering van deelonderzoeken (risico-analyses) is daardoor in de knel gekomen.

5.2 De resultaten van het project

Zoals gezegd is door een grote mate van aanvankelijke 'oningevuldheid' het onzeker of de doelstellingen die vooraf zijn gesteld ook gerealiseerd zullen worden. Aan de andere kant bestaat de kans dat er bepaalde positieve resultaten worden geboekt die niet vooraf als doelstelling zijn geformuleerd.

De eerste doelstelling van het project luidt:

Randwyck moet in planologisch en bouwkundig opzicht een zo veilig mogelijke wijk worden.

Ten aanzien van het bereiken van deze doelstelling kan de volgende conclusie worden getrokken:

Voor wat betreft planonderdelen waar de gemeente opdrachtgever is, zijn de plannen op een vanuit het oogpunt van criminaliteitspreventie positieve wijze beïnvloed. Bij een groot deel van de planonderdelen is echter sprake van externe opdrachtgevers; hier zijn de beïnvloedingsmogelijkheden kleiner. Wanneer men aan het eind van de project-periode opmaakt voor Randwyck als geheel, zijn de concreet merkbare effecten op de inrichting niet groot te noemen. Bij dit resultaat dient aangetekend te worden, dat er nog adviezen liggen, die pas mee kunnen worden genomen wanneer de discussie over de door Ungers en Van Brandt voorgestelde structuurwijzigingen is uitgekristalliseerd en het nieuwe structuurplan verder uitgewerkt wordt.

De tweede doelstelling van het project luidt:

Het ontwikkelen van een wijze van beheer van de verschillende gebouwen en de wijk als geheel waarin zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met criminaliteitspreventie.

Ten aanzien van het bereiken van deze doelstelling kan de volgende conclusie worden getrokken.

In de eerste plaats kan worden vastgesteld dat door toedoen van het project twee belangrijke voorwaarden zijn gecreëerd, waaronder deze doelstelling gerealiseerd kan worden:

- Er is een goede overlegstructuur van gebruikers van Randwyck gecreëerd, waarin verschillende leefbaarheidsproblemen aan de orde komen.
- Gemeente en politie zijn steeds sterker betrokken geraakt bij deze overlegstructuur.

Een tweede positieve constatering is dat het gemeenschappelijke beveiligingsplan een belangrijke bijdrage aan een preventief beheer in de wijk levert. Dat is echter slechts één aspect van beheer, waar de bedrijven tot nu toe meer baat bij hebben dan de bewoners.

Er ontbreekt echter nog een integrale gemeentelijke visie op buurtbeheer voor Randwyck, in het kader waarvan (naast het beveiligingsplan) aandacht wordt besteed aan onder meer het onderhoud en beheer van braakliggende terreinen, het vergroten van de rol van bewoners bij beheer, verbeteren van onveilige plekken en problematiek van jongeren.

Momenteel is de tweede doelstelling zeker niet volledig gerealiseerd, pas als de boven bedoelde integrale wijze van beheer gestalte krijgt, kan deze tweede doelstelling geheel worden gehaald.

Overige positieve resultaten

Overige resultaten (dit zijn resultaten die niet direct bij de doelstellingen "veilig ontwerp" en "veilig beheer" ondergebracht kunnen worden) zijn als volgt samen te vatten:

- De preventie-advisering heeft er toe geleid dat binnen de ontwerpende afdelingen van de Dienst Stadsontwikkeling (zowel op uitvoerend als op beleidsniveau) een (groter) besef is ontstaan van het belang van criminaliteitspreventie en de mogelijkheden daaraan bij te dragen. Dit heeft ook elders in Maastricht al zijn vruchten afgeworpen.
- De opgerichte Vereniging Beveiliging Randwyck en het daaraan gekoppelde beveiligingsplan is een van de eerste voorbeelden in Nederland van een publiek-private-samenwerking op het terrein van criminaliteitspreventie. De samenwerking tussen gemeente, politie, arbeidsbureau, bedrijfsleven en bewoners in het beveiligingsplan kan een belangrijke voorbeeldfunctie vervullen voor initiatieven in de rest van Nederland.
- Het project heeft een bijdrage geleverd aan de vergroting van het ambtelijke en politieke draagvlak voor bestuurlijke preventie in Maastricht.
- Tot besluit kan worden opgemerkt dat de criminaliteit in Randwyck nog op een relatief laag niveau ligt. Volgens gegevens van de politie zijn in 1989 in Randwyck ongeveer 1,7 delicten per hectare geregistreerd, terwijl dit voor Maastricht als geheel op 2,5 delicten per hectare bebouwd oppervlak ligt. De vraag hoe deze verhouding eruit zou hebben gezien als er geen project was gehouden, valt echter helaas niet te beantwoorden.

De **derde doelstelling** van het project luidt:

Het verkrijgen van inzicht in het proces waardoor preventiebelangen worden ingebouwd tijdens de verschillende fasen van ontwerp, bouw en beheer.

Het onderzoek heeft voldoende informatie opgeleverd om deze doelstelling tamelijk volledig te realiseren.

De belangrijkste onderzoeksresultaten ten aanzien van deze doelstelling worden hier hoofdzakelijk in de vorm van bevorderende en belemmerende factoren gepresenteerd. Daarnaast zullen overige leermomenten worden opgesomd. Bij de opsomming van bevorderende en belemmerende factoren en overige leermomenten wordt een indeling gehanteerd in algemeen, ontwerp en bouw en tenslotte beheer.

Inkadering van het project

Als belangrijkste **bevorderende factoren** ten aanzien van de ambtelijke en politieke inkadering van het project kunnen worden genoemd:

- Het belang dat aan Randwyck wordt toegekend in het kader van de verdere ontwikkeling van de Eurregionale functie van Maastricht. Met het oog hierop wordt het door de gemeente en het bedrijfsleven van belang gevonden dat Randwyck een fijne en veilige wijk wordt.
- Een zware bezetting van de begeleidingscommissie met de burgemeester als voorzitter en onder meer de projectleider voor Randwyck als lid. Dit betekent van de zijde van de gemeente een zeker commitment om een bijdrage aan het project te leveren.
- Het beschikbare subsidiebedrag van de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie van de Ministeries van Binnenlandse Zaken en Justitie.

Als belangrijkste **belemmerende** factoren kunnen worden genoemd:

- Het bij de start van het project geringe draagvlak voor bestuurlijke preventie in Maastricht. Hierdoor hebben de onderzoekers relatief veel tijd moeten steken in 'missiewerk' en oneigenlijke taken (zoals het secretariaat van het gebruikersoverleg).
- De bezuinigingen en daaraan gekoppelde reorganisatie binnen de gemeente Maastricht gedurende het project. In dergelijke onzekere tijden is het niet eenvoudig om maatregelen te verwezenlijken die extra geld of menskracht vergen.

Ontwerp

Als belangrijkste **bevorderende** factoren ten aanzien van de doelstelling "veilig ontwerp" kunnen hier worden genoemd:

- De open opstelling van de WSU ten aanzien van de ontwerpadviezen die door de onderzoekers zijn uitgebracht.
- Het grote belang dat enkele bouw-opdrachtgevers reeds aan preventie hechten; duidelijke voorbeelden hiervan zijn de Sportstichting (die opdrachtgever bij de bouw van de sporthal is geweest) en de woningbouwvereniging St. Servatius (woonblokken tegenover MECC).

Hier staat echter een groter aantal **belemmerende** factoren tegenover.

- halverwege de looptijd van het preventieproject werd de projectorganisatie voor het plan Randwyck ingrijpend gewijzigd; de ambtelijke structuur werd opgeheven, een extern stedenbouwkundige (uit het buitenland) moest een nieuwe structuurschets maken en kreeg de supervisie; preventie is vanaf dat moment niet structureel meer ingebouwd in het planproces, omdat de gemeente de supervisor zo veel mogelijk de vrije, creatieve hand wilde laten;
- Randwyck is een complex terrein, waar zeer vele randvoorwaarden gelden die de ontwikkeling bemoeilijken (verdeeld grondeigendom, afspraken met bouwheren/beheerders, milieuzonering);
- enkele opdrachtgevers hadden door hun sterke economische positie de mogelijkheid om hun eigen wensen in het planproces te laten domineren (relatieve autonomie). Dit kon leiden tot ongevoeligheid voor welk argument van gemeentezijde dan ook (dus ook voor preventie-argumenten). Er zijn echter ook voorbeelden van relatief autonome opdrachtgevers die wel te overtuigen waren van het preventiebelang en daar ook iets mee deden. Feit blijft echter, dat men van de goede wil van dit type opdrachtgevers afhankelijk is en dat men hierbij hoegenaamd niets kan afdwingen;
- het planproces was al ver voortgeschreden; de uitgangssituatie die in de periode voor de start van het project is geschapen, is vanuit preventie-oogpunt niet gunstig te noemen.

Als belangrijke andere **leermomenten** kunnen tenslotte worden genoemd:

- Het doen toepassen van preventieve ontwerpprincipes is een zaak van lange adem: door gedurende een periode van enkele jaren in het planproces mee te draaien, steeds met dezelfde betrokkenen, wordt langzamerhand een continue aanwezigheid van het preventiebelang voelbaar en wordt stukje bij beetje de kennis overgedragen die nodig is om als ontwerper in elke plansituatie preventief te kunnen reageren.
- Indien men wil adviseren aan externe opdrachtgevers en ontwerpers, is een goede formele inkadering van het adviseurschap onmisbaar.

Beheer

De belangrijkste **bevorderende** factoren ten aanzien van de doelstelling "veilig beheer" zijn:

- De voortrekkersrol die enkele gebruikers in het kader van het gebruikers-overleg en het beveiligingsplan op zich hebben genomen. Daarbij is ook van belang dat er bij die gebruikers know-how op het gebied van beveiliging aanwezig is.
- De koppeling van het beveiligingsplan aan de bevordering van werkgelegenheid maakt het voor de gemeente aantrekkelijker om een actieve bijdrage te leveren aan het beheer van de wijk.
- De gemeente heeft vanuit verschillende disciplines actief aan het gebruikers-overleg geparticipeerd.
- De meeste bedrijven en instellingen hebben een portiersdienst en het NSAW-complex (huurwoningen) heeft een zeer actieve en waakzame huismeester.

De belangrijkste **belemmerende** factoren zijn:

- De betrokkenheid van bewoners bij verschillende buurtbelangen is nog niet groot. Dit wordt onder meer veroorzaakt doordat de bewonersgroepen nogal verschillend zijn, veel bewoners nog gericht zijn op de inrichting van eigen huis en tuin en de bewoners onvoldoende geïnformeerd zijn over de ontwikkelingen in de wijk.
- De opstelling van de politie is in de beginfase van het project te afwachtend geweest.
- De gemeente heeft nog geen integrale visie op het beheer van de wijk ontwikkeld.

Tenslotte de belangrijkste **leermomenten**:

- Het opstarten van een goede gebruikersorganisatie, waarin zowel bedrijven als bewoners participeren, kan in feite niet worden gerealiseerd zonder externe ondersteuning.
In dit geval hebben de onderzoekers deze rol voor hun rekening genomen, maar in de toekomst zal dit moeten gelden als een taak waar de gemeente voor moet zorgen.
- Voor de voortgang en positieve ontwikkeling van het gebruikersoverleg zijn twee elementen van de werkwijze van groot belang geweest.
 - Belangrijke zaken worden voorbereid in kleinere werkgroepen en komen nagenoeg panklaar op het bord van het grote gebruikersoverleg.
 - De vaste onderwerpen op de agenda (planologische en stedenbouwkundige ontwikkeling, onveiligheids- en beheerproblemen, criminaliteitscijfers en het beveiligingsplan) geven een duidelijke structuur en vergroten daardoor de betrokkenheid bij het overleg.

Voor het doorzetten van het beveiligingsplan (samenwerkingsverband tussen bedrijven en overheid) zijn de volgende elementen onmisbaar gebleken:

- het zo veel mogelijk omlaag brengen van de kosten (in het Randwyckse geval voornamelijk bereikt door gebruikmaking van langdurig werklozen);
- het hanteren van een zeer eenvoudige formule voor de versleuteling van de kosten over de diverse participanten (in het Randwyckse geval bereikt door slechts van één factor uit te gaan, te weten de af te nemen surveillance-capaciteit per participant);
- het over de streep trekken van de grote gebruikers van het gebied (in het Randwyckse geval het provinciehuis, het MECC en het Ziekenhuis).

5.3 Aanbevelingen

Specifiek voor Randwyck

- Blijf politiecijfersverzamelen en analyseren.
Voor evaluatie van het beveiligingsplan en voor een tijdige signalering van eventuele pieken in de criminaliteit is het noodzakelijk om gegevens over de in Randwyck optredende criminaliteit te blijven verzamelen en analyseren.
- Maak een sterkere koppeling tussen het project Randwyck en andere preventieprojecten.
Tot nu toe stond het project Randwyck vrijwel los van andere activiteiten in het kader van bestuurlijke preventie. Een sterkere koppeling is aan te bevelen, zeker wanneer er in de nabije toekomst nog andere (grote) preventie-achtige projecten gaan lopen, zoals de banenpool voor toezicht-houders (zie verderop).
- Geef de betreffende externe planbegeleiders bij de start van de uitwerking van hun structuurplan als opdracht mee om aandacht aan preventie te schenken.
- Zorg voor regelmatige tussentijdse voortgangsbesprekingen in een breed overleg met gemeentelijke diensten, waarbij ook emancipatie en politie uitgenodigd worden een inbreng te leveren.
- Tracht het bebouwen van braakliggende gebieden te versnellen en zorg voor een goede, sociaal veilige tijdelijke inrichting.
- De gebruikers van Randwyck moeten kunnen inspreken en meebeslissen.
De gemeente moet de gebruikers de gelegenheid tot inspraak bieden op het plan Ungers. De wethouder heeft het Gebruikersoverleg daartoe al uitgenodigd.
Aangaande punten m.b.t. de micro-detaillering die van invloed zijn op de sociale veiligheid (verlichting, beplanting) zouden de gebruikers niet alleen mogen inspreken, maar ook meebeslissen.
- Gebruikersoverleg en gemeente moeten Werkgroep Wijkbeheer formeren.
Knelpunten op het gebied van onderhoud en beheer kunnen niet zonder meer op een hoop worden geveegd en op het bordje van een enkele ambtenaar c.q. de projectleider Randwyck worden geschoven. Daarvoor zijn de knelpunten te verschillend.
Wij pleiten voor een overlegstructuur met korte lijnen van de gebruikers naar de verantwoordelijken binnen de gemeente.
Hiervoor wordt een werkgroep geformeerd bestaande uit een vertegenwoordiging van bewoners en bedrijven, de coördinator buurtbeheer, de projectleider Randwyck en de medewerker van Bureau Inspraak en Ondersteuning. Deze Werkgroep Wijkbeheer bespreekt periodiek de problemen en zorgt voor spoedige oplossingen.
- Het Bewonersplatform Randwyck reactiveren.
Het verdient aanbeveling om het Bewonersplatform te reactiveren. Bureau Inspraak en Ondersteuning kan en wil ook hierbij een belangrijke rol vervullen, maar legt het initiatief bij de bewoners.

- Het Bewonersplatform moet de bewoners goed informeren over de ontwikkelingen in de wijk.
Met financiële ondersteuning van de gemeente en de bedrijven (sponsoring) moet het voor het BPR mogelijk zijn om periodiek een soort wijkblad uit te geven. Via dit wijkblad kunnen de bewoners geïnformeerd worden over de stand van zaken in de wijk waardoor vanzelf de betrokkenheid bij de algemene wijkbelangen groter wordt.
- Voorlopig inrichtingsplan en beheerplan voor de nog braakliggende terreinen gewenst.
Er moet een voorlopig inrichtingsplan komen (bijvoorbeeld een fietscrossbaan, trapveldje of groen) en een daarop aansluitend beheerplan voor de nog braakliggende terreinen in Randwyck.
Deelname van de Grontmij en de Dienst Stadsontwikkeling en Grondzaken aan het Gebruikersoverleg of op andere wijze de dialoog tussen gebruikers en beheerders van deze terreinen op gang brengen ligt daarom voor de hand. Dit zou op korte termijn geregeld moeten worden.
- De VBR moet regelmatig evalueren met politie en beveiligingsbedrijf.
Criteria bij de evaluatie van het beveiligingsplan zijn het verloop van de uitvoering, de loopbaan ontwikkeling van de stagiaires en de ontwikkeling van de criminaliteit.
Bij continuering zou met het oog op de groei van de wijk overwogen moeten worden om het beveiligingsplan te veranderen in een plan dat niet alleen het beveiligen van de wijk tot doel heeft, maar ook een meer dienstverlenende doelstelling kent (service aan bezoekers en bewoners van de wijk). Dit betekent in concreto dat de surveillanten ook overdag in de wijk aanwezig zijn.

Voor de gemeente Maastricht als geheel

- Tracht het politieke en ambtelijke draagvlak voor bestuurlijke preventie verder te vergroten.
Het aanvankelijk geringe draagvlak voor preventieve maatregelen is een belemmerende factor gebleken. Hoewel deze belemmerende werking door het project wel is verkleind, is deze nog steeds aanwezig. Verdere vergroting van het draagvlak is derhalve geboden. Een middel kan zijn: organisatie van een symposium, met als mogelijke thema's bijvoorbeeld preventief ontwerpen, buurtbeheer, werken met banenpools van toezichthouders of publiek-private-samenwerking bij collectieve beveiligingscontracten.
- Waarborg een goede inkadering van preventieprojecten in de bestuurlijke organisatie.
Thans is in Maastricht de coördinatie van preventieprojecten opgegaan in de coördinatie van sociale vernieuwingsprojecten. Dit brengt het gevaar met zich mee dat preventieprojecten ondergesneeuwd raken in het totale pakket van sociale vernieuwingsprojecten.
Dit is te voorkomen door het gemeentebestuur periodiek te doen toetsen of aan criminaliteitspreventie voldoende aandacht is geschonken in sociale vernieuwingsprojecten. Een goed project in dit kader is een plan voor de oprichting van een wijkgericht opererende banenpool van toezichthouders, dat de gemeente momenteel in studie heeft.

- Tracht het preventief ontwerpen niet te beperken tot specifieke projecten, maar in de gehele gemeente algemeen toe te doen passen.
- Vergeet nooit dat preventief ontwerpen méér is dan het vermijden van enge plekken; ook het voorkomen van overlast, vervuiling, graffiti, vandalisme en inbraak hoort daar bij.
- Houdt de discussie over preventie levendig door bijvoorbeeld periodiek een symposium over preventief ontwerpen te organiseren; dit is ook een middel om externen betrokkener te maken.
- Vraag de politie om steekproefsgewijs plannen te toetsen op vandalisme - en inbraakgevoelige situaties.
- Gemeenschappelijk Beveiligingsplan uitbouwen.
Het initiatief van de VBR (gemeenschappelijk beveiligingsplan) zou verder uitgebouwd moeten worden tot een plan dat meer criminaliteitsgevoelige terreinen omvat. Een voorbeeld van een ander aandachtsgebied in Maastricht is het industrieterrein Beatrixhaven. Verder valt te denken aan de sporthallen, de buurthuizen, winkelcentra en andere grootschalige voorzieningen die veel publiek trekken.
- Koppel de plannen met betrekking tot een gemeentelijke arbeidspool aan het initiatief van de VBR.
De plannen die bij de gemeente in de maak zijn met betrekking tot een gemeentelijke arbeidspool, waarbij toezicht-, beheer- en werkgelegenheids-initiatieven worden gekoppeld, moeten worden afgestemd op het initiatief van de VBR.
- De gemeente dient initiatieven van gebruikers, die gericht zijn op c.q. een bijdrage leveren aan een goed beheer van Randwyck, zo veel mogelijk te ondersteunen.

Aanbevelingen voor andere gemeenten

- Wijs een voorbeeldproject aan (bijvoorbeeld een nieuwe woonwijk) dat zich in de allervroegste fase van de planontwikkeling bevindt (nota van uitgangspunten, ontwerp-bestemmingsplan).
- Focus de invalshoek niet te eenzijdig op criminaliteitspreventie en sociale veiligheid, tracht tijdens het proces relaties te leggen met andere maatschappelijk relevante thema's zoals emancipatie, milieu, werkgelegenheid.
- Zoek als eerste voorbeeldproject een gebied uit waar geen knellende randvoorwaarden op rusten, geen super-grote functies worden verwacht, waarvan het planproces niet politiek beladen is en waar geen al te grote onzekerheid heerst over de fasering van de ontwikkeling. In een eventueel tweede voorbeeld-project kan men in een complexere situatie aan het werk gaan.
- Nodig preventie-adviseurs uit om actief in het planproces mee te gaan draaien (dit kunnen ter zake deskundige collega-ambtenaren zijn, politiefunctionarissen of externe adviseurs).

- Zorg dat alle planfasen (van structuurplan tot bouwplan) bestreken worden door de preventie-adviseurs; bedenk daartoe welke ambtelijke kaders er per fase geschikt zijn voor preventieve inbreng.
- Formaliseer de status van preventie-adviseurs bijvoorbeeld door een toelichtende brief aan potentiële opdrachtgevers en ontwerpers te sturen, getekend door de wethouder.
- Laat de aandacht voor preventie geen éénmalige of kortdurende activiteit zijn, het bewustwordingsproces is een zaak van lange adem.
- Zoek als 'trekkers' van een beveiligingsplan gebruikers van de wijk die goed gemotiveerd zijn, de nodige tijd vrij kunnen maken en een bepaalde deskundigheid in huis hebben.
- Regel van begin af aan een goede samenwerking met de politie.
Bij het opstellen van een gemeenschappelijk beveiligingsplan is een goede samenwerking met de politie van essentieel belang. Het plan heeft uiteindelijk de goedkeuring van de politie nodig; zij moeten het plan toetsen aan de Wet op de Weerkrpsen.
Bovendien wordt er door de surveillanten van het Beveiligingsplan een stuk politietaak overgenomen, hetgeen inhoudt dat goede afspraken gemaakt moeten worden over hoe op te treden bij eventuele calamiteiten.
- Zorg voor een goede organisatiestructuur in de buurt/wijk.
Een goede organisatiestructuur is niet alleen van belang om op een effectieve manier met elkaar te communiceren, maar vooral ook om het verantwoordelijkheidsgevoel voor het algemeen belang van de wijk te stimuleren. Deze organisatie kan eerst een informeel karakter hebben, maar wanneer de plannen vorderen dan moet het overleg geformaliseerd worden.
- Overweeg het inschakelen van langdurig werklozen indien men zoekt naar mogelijkheden om het plan goedkoper te maken.
De kosten van een gemeenschappelijk beveiligingsplan kunnen hoog oplopen. Het is daarom van belang om in het vroegste stadium hier duidelijkheid over te verschaffen naar de potentiële deelnemers toe. Bovendien is het verstandig om zo vroeg mogelijk te beginnen met het zoeken naar mogelijkheden om de kosten te drukken.
In Randwyck is dit gelukt door het inschakelen van langdurig werklozen.
- Geef als gemeente de 'trekkers' van het plan royale steun.
In Randwyck is de inbreng van de gemeente om twee redenen van groot belang geweest:
 - de gemeente als beheerder van een aantal objecten in de wijk, zoals een school, een sporthal, straatmeubilair en groenvoorzieningen (waarvoor financieel werd bijgedragen door de gemeente);
 - de gemeente heeft zich in Randwyck garant gesteld om een eventueel gat in de begroting te dichten.

Tot slot: een bewoners- en gebruikersoverleg als basis voor (buurt)beheer

De ervaringen hebben geleerd dat een overleg als het Gebruikersoverleg Randwyck een goede basis vormt voor een goed buurtbeheer. Bij het opstarten van soortgelijk overleg moet met de volgende aspecten rekening worden gehouden:

- **vooraf:** vooraf moet onder de gebruikers van de buurt/wijk de behoefte aan een overleg gepeild worden. Een dergelijk overleg is alleen zinvol als er een brede ondersteuning is.
- **de samenstelling:** deze moet een goede afspiegeling zijn van de in de buurt/wijk aanwezige bewoners/gebruikers. Er mag geen sprake zijn van een oververtegenwoordiging van welk bedrijf, instelling, bewonersgroep of externe adviseurs dan ook. De afgevaardigden dienen bij voorkeur minstens tot het middenkader met mandaat te behoren om snel en adequaat te kunnen handelen.
- **doelstelling(en):** de doelstelling(en) van het overleg moeten zo spoedig mogelijk vastgelegd worden om de betrokkenheid bij en de aantrekkelijkheid van de vergaderingen te vergroten.
- **organisatorisch:** een aantal, vaak voor de hand liggende, organisatorische zaken dienen zo snel mogelijk geregeld te worden. Te denken valt aan:
 - * minimaal een voorzitter en secretaris (bij voorkeur woonachtig c.q. werkzaam in de wijk/buurt);
 - * eigen briefpapier en postadres;
 - * vergaderschema, inclusief tijden;
 - * vergaderplaats (vast adres of om toerbeurten bij een gebruiker);
 - * organisatiestructuur en bevoegdheden;
- **inhoudelijk:** er moet rekening mee worden gehouden dat de agenda genoeg interessante punten moet bevatten om de opkomst te maximaliseren en de motivatie erin te houden.

Niet onbelangrijk bij deze bijeenkomsten is het sociale aspect. Het is een mooie gelegenheid om je burens beter te leren kennen. Wij adviseren daarom bij het samenstellen van de agenda hier voldoende tijd (bijvoorbeeld een ruime pauze of een borrel achteraf) voor in te ruimen.

